

Rakennusten ominaispiirteiden selvitys

Amerikankatu

Lohja

2017

ark-byroo

Tilaja

Jatke Uusimaa Oy

Tilajan edustaja

Jesper Lindgren

Konsultti

Arkkitehtitoimisto ark-byroo Oy

Kustaankatu 3, 00500 Helsinki

www.arkbyroo.fi

info@arkbyroo.fi

010 2350 566

Työryhmä

Marianna Heikinheimo, projektin johtaja

Heini Ynnilä, vastuullinen tutkija

Anna Solin, tutkija

Atte Karttunen, graafikko

Etukannen kuva:

Amerikankadun pientalot kuvattuna kaakosta.

Suoritusajankohta

Maaliskuu–huhtikuu 2017. Työ on luovutettu 18.4.2016.

© Arkkitehtitoimisto ark-byroo

Asiasanat

Pientalo, modernismi, Lohja, asemakaavan muutos

Sisällys

1 Johdanto	4
1.1 Kohde ja tehtävä	4
1.2 Selvityksen sisältö	6
2 Korttelin 12 rakentumisen vaiheet	7
2.1 1930-luku	7
2.2 1940- ja 1950-luvut	11
2.3 1960- ja 1970-luvut	14
2.4 1980-luvulta nykypäivään	16
2.5 Yhteenveto	20
2.6 Amerikankadun pientalot aikaisemmissa inventoinneissa	21
3 Rakennukset	22
3.1 Amerikankatu 2a	22
3.2 Amerikankatu 6	29
3.3 Amerikankatu 2	37
3.4 Amerikankatu 4	40
3.5 Karnaistenkatu 19	43
4 Johtopäätökset	47
5 Lähteet	48

Johdanto

1.1

Kohde ja tehtävä

Työn kohteena on Lohjan keskustassa Ahtsalmen kaupunginosassa sijaitsevan korttelin 12 viisi asuinkiinteistöä: Amerikankatu 2, 2a, 4 ja 6 sekä Karnaistenkatu 19 piharakennuksineen. Rakennukset sijaitsevat katujen varressa niiden suuntaisina. Pientalot on rakennettu 1930-1950-luvulla. Tehtävään kuuluu näiden rakennusten ominaispiirteiden selvittäminen. Työ kytkeytyy ajankohtaiseen asemakaavoitushankkeeseen. Korttelin 12 pohjoisosa ei kuulu tehtävän rajaukseen.

Voimassa olevissa maakunta- ja taajamaosayleiskaavoissa rakennukset kuuluvat taajama- ja keskustatoimintojen alueeseen. Keskustan osayleiskaavassa rakennukset ovat kerrostalojen aluetta lukuun ottamatta osoitteessa Amerikankatu 6 sijaitsevaa pientaloa, joka on pientalojen aluetta ja osoitettu

suojeltavaksi sr-merkinnällä. Voimassa olevassa asemakaavassa vuodelta 1968 selvitysalue on kaksi- ja kolmekerroksisten kerrostalojen aluetta.¹

Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo on vireillä olevaa asemakaavahanketta koskevassa lausunnossaan 7.11.2016 edellyttänyt asemakaavoitettavan alueen kokonaisvaltaisempaa tarkastelua kaupunkikuvan, maiseman ja kulttuuriperinnön osalta, jotta rakennusten mahdollisiin suojeluarvoihin voidaan ottaa kantaa. Maakuntamuseo on nostanut esiin erityisesti esiin rakennukset Amerikankatu 6 ja Amerikankatu 2a.²

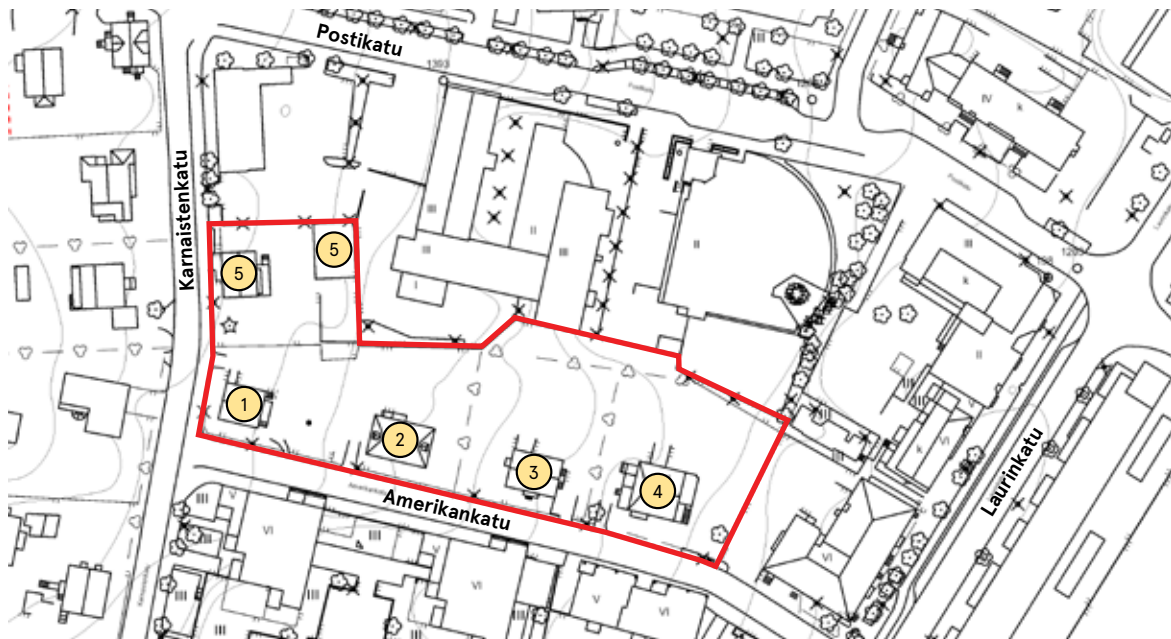
Tärkeänä näkökulmana Lohjan ensimmäisen asemakaavan toteutuneisuus selvitysalueella ja alueen rakentumisen vaiheet sekä kaupunkikuva.

1 Vuonna 2014 hyväksytty ja vuonna 2016 voimaan tullut Lohjan kaupungin keskustan osayleiskaava Y2. Vuonna 2012 hyväksytty ja vuonna 2016 voimaan tullut Lohjan taajamaosayleiskaava. Sisäasiainministeriön 15.5.1968 vahvistama asemakaavan muutos 136. Lohjan kaupunki.

2 Länsi-Uudenmaan maakuntamuseon 7.11.2016 päivätty lausunto koskien L64 Amerikankatu, 2. kaupunginosa Ahtsalmi korttelin 12 tonttien 1, 8, 17, 22 ja 23 asemakaavan muutosta, kaavamuutoksen vireille tuloa ja valmisteluvaiheen kuulemistä.

Ortoilmakuva Lohjan keskusta-alueesta vuodelta 2016. Selvitysalue on merkitty punaisella. Lohjan kaupungin karttapalvelu.

Ote Lohjan kaupungin kantakartasta, johon korttelissa 12 sijaitsevat selvitysalueen rakennukset on merkitty numeroin.
1. Amerikankatu 2, 1948; 2. Amerikankatu 2a, 1939; 3. Amerikankatu 4, 1955; 4. Amerikankatu 6, 1937;
5. Karnaistenkatu 19, 1948 (asuinrakennus) ja 1950-luku (piharakennus)

1.2

Selvityksen sisältö

Tämä työ koostuu neljästä luvusta. Ensimmäisessä luvussa esitellään tehtävänanto ja työn rakenne. Toinen luku käsittelee korttelin 12 rakentumista asemakaavojen ja historiallisten ilmakuvien avulla. Luvussa esitellään selvitysalueen rakennuskantaa koskevat aiemmat inventoinnit.

Kolmas luku käsittelee selvitysalueen kuutta rakennusta. Luvussa esitetään rakennuskohteisesti niiden perustiedot, kuvaillaan niiden alkuperäinen ulkoasu, muutokset ja nykytila. Lisäksi esitetään niiden alkuperäiset rakennuslupapiirustukset ja valokuvia, joissa mahdollisuuksien mukaan rinnastetaan vanhat valokuvat ja nykytila. Rakennuksista Amerikankatu 2a ja 6 esitellään myös tiedot suunnittelijasta ja tarkempi käyttöhistoria.

Johtopäätöksissä on esitetty konsultin näkemys korttelin 12 ajallisesta kerroksisuudesta ja kaupunkikuvasta kohdealueen osalta sekä arvio rakennusten kulttuurihistoriallisista arvoista.

Työn pohjana on käytetty kirjallisuudesta ja arkistolähteistä poimittuja tietoja sekä rakennuskohtaista katselmointia paikan päällä. Rakennusten perustiedot on poimittu Lohjan karttapalvelusta, eri aikaiset asemakaavat on saatu Lohjan kaupungin

asemakaava-arkkitehti Juha Anttilalta. Historiallista kuva-aineistoa on saatu sekä asemakaavoittajalta että Lohjan museolta. Rakennusten omistushistoria-, tonttijako- ja muutoshistoriatietoja on kerätty Lohjan kaupungin arkiston rakennuslupa-asiakirjoista. Myös työssä esitettävät alkuperäispiirustukset ovat Amerikankatu 6:ta lukuun ottamatta sieltä. Rakennuskannan nykytila kuvailtiin sanallisesti ja valokuvattiin 30.3.2017 suoritettussa inventoinnissa, jolloin suullisia tietoja saatiin myös rakennuksen Amerikankatu 2a omistajalta Kalevi Kasalalta, rakennuksen Amerikankatu 4 omistajilta Maija ja Ismo Ronkaiselta sekä rakennuksen Amerikankatu 6 omistajalta Ilkka Sippolalta. Suullisten tietojen ohella Sippolalta saatiin rakennuksen Amerikankatu 6 alkuperäispiirustukset ja vanhoja valokuvia sekä Ronkaisilta lehtileikkeitä tämä selvityksen käyttöön. Kirjallisista lähteistä merkittävimmät ovat olleet Katariina Ockenströmin vuonna 2008 laatima esitys vuoden 2007 Lohjan keskustan rakennusinventoinnin tuloksista, sekä Lohjan kaupunkisuunnittelukeskuksen ja Lohjan Museon vuonna 2007 julkaisema Lohjan rakennetun ympäristön inventointiluettelo.

Korttelin 12 rakentumisen vaiheet

2.1

1930-luku

Asemakaava-arkkitehti Birger Brunila

Birger August Konstantin Brunila (s. 4.10.1882 Kotkassa, k. 20.1.1979, Helsingissä) kirjoitti ylioppilaaksi 1899 ja valmistui arkkitehdiksi Polyteknillisestä opistosta (nyk. Teknillinen korkeakoulu) 1905. Valmistumisen jälkeen Brunila työskenteli aluksi osittain professori Gustaf Nyströmin toimistossa ja osittain W. G. Palmqvistin kanssa perustamassa arkkitehti-toimistossa. Vuodesta 1907 hän toimi arkkitehtuurin assistenttina ja kuraattorina samana vuonna Ritarihuoneella järjestetyssä ensimmäisessä suomalaisessa arkkitehtuurinäyttelyssä. Vuodesta 1908 lähtien Brunilalla oli oma toimisto, jossa muun muassa suunnitteli huvila-alueita Helsinkiin. Ensimmäinen suurempi työ oli Julius Tallbergin tilaama suunnitelma huvila-alueesta Lauttasaareen 1913. Huvila-alueiden lisäksi Brunila suunnitteli teollisuulaitoksia ja niiden yhteyteen työväenasuintaloja Ensoon (nyk. Venäjällä), Kotkaan ja Äänekoskelle. Hän oli myös 1900-luvun alun uuden rakennustyyppin, rivitalon, innokkaimpia puolustajia Suomessa.³

Pääasiallisen elämäntyönsä Brunila teki asemakaava-arkkitehtina. Vuodesta 1912 vuoteen 1917 hän toimi Helsingin ensimmäisen asemakaava-arkkitehdin, Bertel Jungin apulaisena ja tämän jälkeen 1948 asti hänen seuraajanaan. Asemakaavatoimisto oli perustettu vasta 1908, kasvavassa pääkaupungissa sen tehtäväkenttä oli haasteellinen neljän hengen pienelle toimistolle. Toimiston roolin vakiintumiseen vaikutti asemakaavalaki, jota alettiin valmis-

tella 1919 ja laki astui voimaan 1932. Voimakkaasti kasvava Helsinki toimi lain valmistelun mallialueena, joten Brunilan vaikutus levisi pääkaupungin ulkopuolelle. Brunilan aikana luotiin suomalaisen asemakaavoituksen suuntaviivat.⁴

Brunilan tavoitteena oli yhtenäinen mutta samalla vaihtelevailmeinen katukuva. Hän oli erityisesti kiinnostunut englantilaisesta puutarha-kaupunki-ideologiasta. Helsingin ohella hän laati useita asemakaavoja muualle Suomeen 1910-1950-luvulla: Ensoon, Hankoon, Hämeenlinnan, Inkeröisille, Kokkolaan, Lohjalle, Äänekoskelle, Kotkaan, Käkisalmele, Loviisaan, Pölläkkälään, Raaheen, Tampereelle, Lauritsalaan (yhdessä Palmqvistin kanssa) sekä Keravalle (yhdessä B. Aminoffin ja E. Kaalamon kanssa).⁵

Birger Brunilan ensimmäinen asemakaava

Birger Brunila laati vuonna 1929 Lohjan kauppalan ensimmäisen asemakaavan.⁶ Vuoden 1930 lyhyessä, *Arkkitehti*-lehdessä julkaistussa kaavan esittelytekstissä Brunila kuvaa kaavan laadinnassa haasteeksi nousseen olemassa olleen rakennuskannan erilaisuuden kaavoitettavan alueen eri osissa. Suunnittelutoimeksiannon lähtökohtana oli säästää tämä arkkitehdin hankalaksi katsoma ”aikaisempi asutus erikoisine säännöttömine tontteineen ja epäkäytännöllisesti vedettyine katuineen”.⁷ Kun vanhan kirkon ympärillä rakennuskanta oli tiivistä, osa asemakaavoitettavasta alueesta oli lähes rakentamatonta.

3 Koskinen 2003; Brunilan arkkitehtiesittely Arkkitehtuurimuseon verkkosivuilla.

4 Koskinen 2003; Brunilan arkkitehtiesittely Arkkitehtuurimuseon verkkosivuilla.

5 Koskinen 2003; Birger Brunilan arkkitehtiesittely Arkkitehtuurimuseon verkkosivuilla.

6 Sisäasiainministeriön 30.12.1931 vahvistama asemakaava 1, Lohjan kaupunki.

7 Brunila 1930, 146.

Myös harjua alue suurine pinnanvaihteluineen ja asutusta halkova rata vaikuttivat lähtötekijöinä.

Brunilan kaavan lähtökohtana oli nelikulmainen korttelimuoto, joka sai melko säännöllisen muodon uusilla alueilla, mutta oli huomattavan epäsäännöllinen jo rakennetuilla alueilla. Keskeiset korttelit kirkon ja torin ympärillä sekä keskustaa halkovien vanhojen maanteiden varsilla varattiin enintään nelikerroksisille kivitaloille. Kivitalot sijoitettiin umpikorttelimuotoon ja korttelin sisään jäi suu- rehoja pihvoja. Keskustaa ympäröi kehä, jossa oli saavutettu arkkitehdin sanoin keskustaa ”suurempi selvyys ja rauhallisuus”.⁸ Se oli varattu enintään kaksikerroksisille pientaloille. Pientalot oli sijoitettu tontin kadunpuoleiseen reunaan ja korttelin sisäosat oli varattu puutarhoille. Lohjan rakennetun kulttuuriympäristön leimallinen piirre ovatkin juuri nämä pientaloista ja niitä ympäröivistä puutarhatonteista koostuvat alueet, joita oli muodostunut jo ennen Brunilan kaavaa ja jotka ovat osittain edelleen hyvin säilyneet.

Amerikankadun kortteli 12 kuului Brunilan asemakaavassa keskusta-alueeseen. Se on muodoltaan taipunut suorakulmio, eli sen pohjoissivu on eteläsivua pidempi. Tämä taipunut muoto johtuu korttelin pohjoispuolisesta alueesta, jota halkoi

useampi vanha tie, joiden varrelle Brunila suunnitteli kiilamaisen muotoisia, osin rakennusmassaltaan umpinaisia kortteileita. Kortteli 12, kuten sen eteläpuoleinen kortteli 11, suunniteltiin selkeästi hybridiksi sen pohjois-, itä- ja eteläpuolella olevien keskustatoimintojen kortteileiden ja länsipuolelle jäävien pientalokortteileiden välillä.

Tämän välittävän korttelin 12 länsi- ja itäsivut on Brunilan kaavassa varattu nelikerroksisille kivitaloille keskustakortteileiden tavoin. Korttelin eteläsivulle sen sijaan Brunila hahmotteli paikat kolmelle pientalolle. Näiden lisäksi korttelin keskelle hän piirsi yhden pientalon puutarhatontteineen. Korttelin pohjoissivulle merkittiin yksi pientalotontti. Tällä kohdin sijaitsi rakennus, joka siis merkittiin säästettäväksi pihapiireineen. Sen sijaan korttelin itä- ja länsisivuilla sijainneet seitsemän rakennusta Brunila katsoi korvattavan uusilla rakennuksilla. Tämän selvityksen kohteena olevien Amerikankadun pientalojen kohdalle ei ole Brunilan kaavassa merkitty vanhaa rakennuskantaa. Vanhan rakennuskannan sijoittumisen lisäksi Brunilan kaavapiirustuksesta selviää, että ennen ensimmäisen asemakaavan toimeenpanoa korttelin 12 pohjoispuolella sijainnut Nahkurinkatu oli jatkunut etelämmäs korttelin keskiosiin asti.

Ote vuoden 1929 asemakaavasta. Kortteli 12 on merkitty punaisella. Lohjan kaupunki.

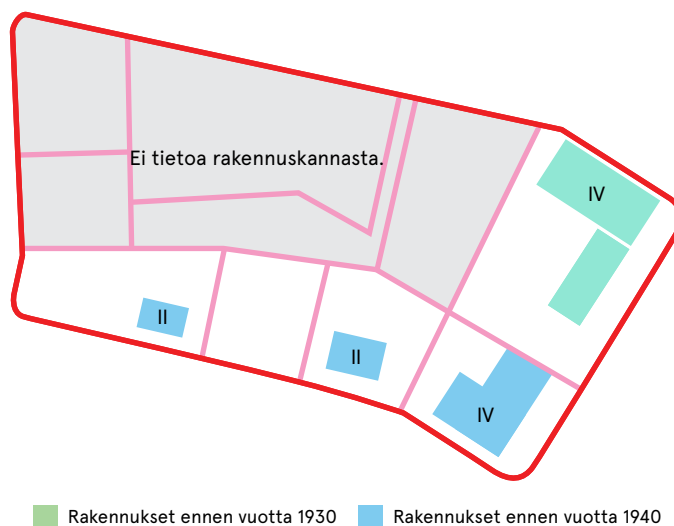
8 Brunila 1930, 146.

Brunilan asemakaavan toteutuminen korttelissa 12

Brunilan ensimmäisen asemakaavan mukaan rakennettiin Amerikankadun varteen kolme pientaloa, jotka valmistuivat vuosina 1937, 1939 ja 1955. Myös korttelin lounaiskulmaan tuli kaksi, vuonna 1948 rakennettua pientaloa, sen sijaan että sinne olisi rakennettu kerrostalo Brunilan kaavan mukaisesti. Pientalojen lisäksi korttelin kaakkoiskulmaan toteutettiin Brunilan laatiman ensimmäisen asemakaavan mukaisesti nelikerroksinen kivitalo, joka valmistui vuonna 1938. Arkkitehti Rudolf Landstenin suunnittelema rakennus on kaupunkikuvallisesti merkittävällä paikalla Lohjan keskustan yhden pääkadun, Laurinkadun, varrella. Rakennus on vuoden 2007 Lohjan keskustan rakennusinventoinnissa listattu kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi rakennukseksi, sillä se on säilyttänyt hyvin rakennuksen valmistumista seuranneiden seuraavien vuosikymmenten aikana saamansa asun.⁹

Vanhojen ilmakuvien tarkastelu täydentää kuvaa korttelin rakentumisen vaiheista. 1930-luvun kuvas-

sa kortteli on pitkälti metsän peittämää. Sen itäosa on avoimempaa, pellon tai niityn tapaista. Korttelin Amerikankadun varteen sijoittuvalla osalla ei ole rakennuksia, Laurinkadun varrella on sen sijaan erotettavissa ainakin yksi rakennus. Tämä on puurakenteinen asuintalo. Sen vieressä oli nelikerroksinen kivitalo, joka jää kuvassa puiden taakse piiloon. Kuvakulmasta johtuen korttelin pohjois- ja länsiosien rakennuskantaa ei voi määrittää. Myöhemmässä, mutta edelleen 1930-luvulle ajoittuvassa valokuvassa Amerikankadun varteen korttelin 12 lounaiskulmaan on rakennettu osoitteessa Amerikankatu 2a sijaitseva rakennus. Korttelin itäosa rajautuu kyseisen kuvan ulkopuolelle, joten sen rakennuskantaa ei voi tämän kuva perusteella määrittää. Joka tapauksessa kortteli on edelleen metsäistä. Näitä kahta 1930-luvun valokuvaa vertaamalla voi havaita ensimmäisen asemakaavan laatimisen jälkeisen kehityksen. Pienimittakaavaista, puutalovaltaista rakennuskantaa on täydennetty muutamilla suurempaa mittakaavaa olevilla rakennuksilla. Näiden joukkoon kuuluu Amerikankatu 2a:n rakennus, joka on rapattu, kaksikerroksinen, ja suunniteltu useammalle perheelle.

Korttelin 12 ensimmäiset Brunilan kaavan mukaan rakennetut rakennukset ja tonttijako. Kerroskorkeus merkitty roomalaisin numeroin.

⁹ Ockenström 2008, 75.

1930-luvun kuva Lohjanharjun näkötorista yli kauppalan. Lohjan kaupunki. Summittainen korttelin 12 sijainti sitä reunustavine katuineen on merkitty.

Myöhempi 1930-luvun kuva Lohjanharjun näkötorista yli kauppalan. Lohjan kaupunki. Korttelista 12 näkyy kuvassa vain sen länsikulma, jossa Amerikankatu 2a:n vastavalmistunut asuinrakennus.

2.2

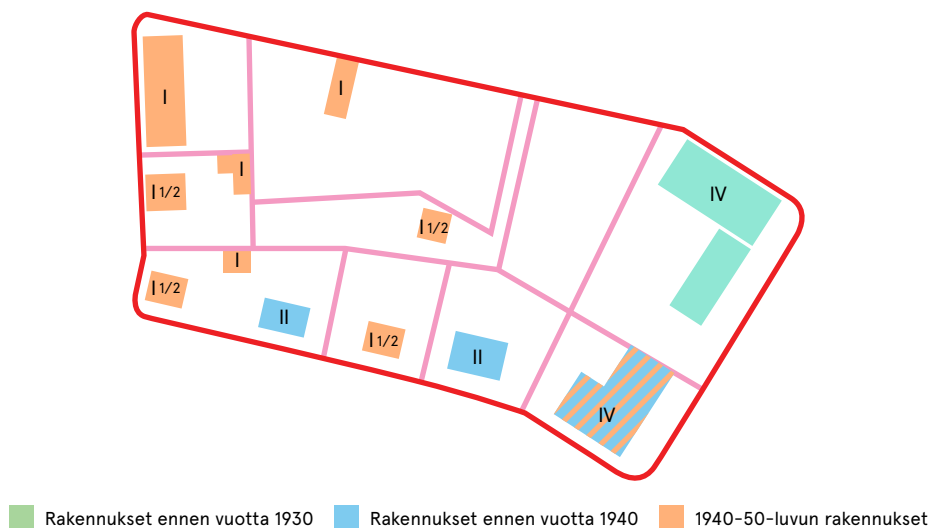
1940- ja 1950-luvut

Amerikankadun korttelin 12 asemakaavoitushistorian seuraava vaihe on vuodelta 1945, jolloin korttelin itälaidan alun perin nelikerroksisille kerrostaloille merkittiin oikeus kahden kerroksen korotukseen.¹⁰ Uuden asemakaavan mukaisesti kortteli kaakkoiskulman kerrostaloa korotettiin nelikerroksisesta kuusikerroksiseksi vuonna 1946.¹¹

1950-luvulle tultaessa Lohjan kauppalan rakennuskannassa oli tapahtunut huomattavaa tiivistymistä sitten 1930-luvun. Ilmakuvista voidaan todeta, miten keskustakortteleihin oli rakennettu muuta asutusta tiiviimpää ja suurimittakaavaisempaa rakennuskantaa. Tämä ilmiö on havaittavissa myös korttelissa 12, jonka Laurinkadun varressa oli kaksi kerrostaloa. Kerrostalojen lisäksi kortteliin 12 oli 1950-luvun loppuun mennessä rakennettu kaikki nykyiset Amerikankadun varren ja Karnaistenkadun kulman pientalot. Näiden lisäksi Laurinkadun varrella kerrostalojen välissä oli asuinrakennus sekä korttelin keskellä olevalla tontilla sijaitsi Amerikankadun lautaverhoiltuja puolitoistakerroksisia pientaloja vastaava rakennus. Korttelin pohjoisosa on kuvissa edelleen väljästi rakennettu ja puustovaltainen. Korttelin luoteiskulmassa on pitkä ja matala

talousrakennus, Karnaistenkatu 19:ssä sekä Amerikankatu 2:n ja 2a:n välissä on piharakennus. Tämän viistoilmakuvatarkastelun perusteella voidaan todeta, että sekä Amerikankatu 4 että piharakennus Karnaistenkatu 19:ssä on rakennettu ennen vuotta 1960, joka on kirjallisissa lähteissä¹² usein toistuva näille rakennuksille annettu ajoitus.

Kortteli 12 ei 1950-luvulla poikennut merkittäväällä tavalla ympäristöstään. Sen pohjoispuolella sijaitseva, Brunilan kaavassa hyvin tehokkaasti – lähes umpikorttelimuotoon – rakennettavaksi suunniteltu kortteli 13 oli lähes rakentamaton. Sama tilanne oli Laurinkadun toisella puolella korttelissa 27. Etelänpuoleiseen kortteliin 11 oli rakennettu Brunilan asemakaavan mukaisesti sen itä- ja länsipäättyihin pääkatujen varteen pitkiä rakennusmassoja, mutta korttelin keskiosiin kaavoitettu pientaloalue jäi pääosin toteuttamatta. Korttelin länsipuoleinen Karnaistenkadun ja Lohjanjärven välinen pientaloalue, niin kutsuttu Rantakantti, kehittyi Brunilan asemakaavan ja sitä edeltäneen rakennuskannan pohjalta säännöllisesti tonttien reunaan sijoitettujen pientalojen alueeksi.

1950-luvun rakennuskanta, joka toteutettiin osin Brunilan asemakaavan mukaisesti ja osin siitä poiketen. Kerroskorkeus merkitty roomalaisin numeroin.

¹⁰ Sisäasiainministerön 22.8.1945 vahvistama asemakaava 9, Lohjan kaupunki. Myös seuraava asemakaavan muutos vuodelta 1961 koski tämän korttelin osan rakennuskorkeuksia. Sisäasiainministeriön 7.6.1961 vahvistama asemakaava 96, Lohjan kaupunki.

¹¹ Ockenström 2008, 75.

¹² Ks. Ockenström 2008, 40. Lohjan karttapalvelu.

1950-luvun postikortti Lohjan keskustasta, kuvattu etelästä. Lohjan kaupunki. Kortteli 12 sijoittuu aivan postikortin etureunaan. Keskellä korttelin kaakkoiskulman kerrostalo korotetussa muodossaan, sen takana koilliskulman sittemmin purettu kerrostalo. Tekstin LOHJA alapuolella korttelin keskellä sijainneen tontin puolitoistakerroksinen pientalo ja sitä ympäröivä puutarha, tekstin LOJO alla villiviinin peitossa asuinrakennus osoitteessa Amerikankatu 6.

1950-luvun postikortti Lohjan keskustasta, kuvattu lounaasta. Lohjan kaupunki. Kuvassa keskellä Amerikankadun varren pientalot piharakennuksineen, oikeassa reunassa Laurinkadun varren kerrostalot ja vasemmassa reunassa korttelin luoteiskulman talusrakennukset. Korttelin pohjoinen osa oli pääosin rakentamatta, kuten oli myös sen pohjoispuoleinen kortteli 13. Etelänpuoleiseen kortteliin 11 oli sen länsipäähän rakennettu Lohjan liikenteen pitkä toimisto- ja varikkorakennus.

Katunäkymä kuvattuna Amerikankadun itäpään kerrostalon parvekkeelta. Amerikankadun pohjoislaidan pientalojen kaltainen rakennus reunusti Amerikankatua myös sen eteläpuoleisessa korttelissa 11. Taustalla pitkänomainen Lohjan liikenteen toimisto- ja varikkorakennus. Rakennuksessa Amerikankatu 2a on kuvassa alkuperäinen sisäänkäynti katoksineen. Rakennuksen piha on naapureista poiketen aitaamaton. Lohjan museon kuva-arkisto.

2.3

1960- ja 1970-luvut

1960-luvulla Lohjan väkiluku kasvoi voimakkaasti. Asemakaavan muutos vuodelta 1968 kattoi koko Lohjan kauppalan keskusta-alueen ja sisälsi huomattavia muutoksia aiempaan. Katutilaa laajennettiin ja rakennusoikeutta lisättiin.¹³ Myös korttelin 12 osalta muutokset olivat merkittäviä. Tässä suunnitelmassa on Kauppakatua ja Nahkurinkatua yhdistämään piirretty leveä, Postikadun suuntainen Kauppakadun jatke. Leveä katu on hyväksytyssä asemakaavassa jättänyt korttelista 12 alleen suuren osan sen koilliskulmaa. Amerikankadun itäpäähän on piirretty levennetty kohta. Korttelin sisäinen tonttijako on Brunilan alkuperäistilanteen mukainen, pois lukien kadun tieltä poistuneet koilliskulman kaksi tonttia, josta toisesta on jäänyt jäljelle muusta korttelimassasta irrallinen korttelin osa 12a.

Korttelin rakennuskannalle on kaavamääräyksissä suuria muutoksia. Brunilan kaavoittamatta jäänyt korttelin pohjoisosan tontti on merkitty hallinto- ja virastorakennusten korttelialueeksi. Tämän virastotalokokonaisuuden viereinen, korttelin luoteiskulman tontti merkittiin vuoden 1968 asemakaavaan yhdistettyjen liike- ja asuinkerrostalojen korttelialueeksi. Saman merkinnän sai korttelin kaakkoiskulman tontti. Korttelin eteläsivun ja lounaiskulman tontit merkittiin kolmikerroksisten asuinkerrostalojen korttelialueeksi, muusta korttelista irrallinen koilliskulma liikerakennusten korttelialueeksi.¹⁴

Korttelin 12 nykyinen rakennuskanta poikkeaa merkittävässä määrin vuodelta 1968 olevasta asemakaavasta, joka on Amerikankadun varren pientalojen osalta edelleen voimassa. Ainoastaan korttelin pohjoispuolen hallinto- ja virastorakennusten korttelialuetta rakennettiin kaavan mukaiseen käyttöön, joskin paikalle rakennettiin pääposti jo ennen asemakaavan hyväksymistä vuonna 1964.¹⁵ Muilta osin kaava jäi toteuttamatta.

Vuoden 1968 asemakaavaa seurasi vuoden 1976 kaksi asemakaavan muutosta, jotka koskivat korttelin 12 pohjoisosia. Merkittävää tämän työn kannalta on se, että kaavamuutoksessa peruutettiin suunnitellut Kauppakadun jatkamisesta korttelin 12 puolelle. Edellisessä kaavassa katulinjauksen alle jäänyt, Brunilan kaavassa pientaloalueeksi merkitty tontti korttelin koillisosassa liitettiin virastotalon tonttiin. Tämän lisäksi korttelin keskiosan tontti, joka Brunilan kaavassa oli merkitty pientalotontiksi ja vuoden 1967 muutoksessa asuinkerrostaloksi, sekä korttelin luoteiskulman tontti, joka Brunilan kaavassa oli nelikerroksisen kivitalon ja vuoden 1968 kaavassa liike- ja asuinkerrostalon korttelialue, yhdistettiin nekin virastorakennusten tonttiin ja niiden kaavamerkinnot peruttiin.¹⁶ Korttelin keskiosan tontilla sijainnut pientalo otettiin kaavan mukaisesti virastokäyttöön ja se toimi ulosottomiehen toimistona.¹⁷

¹³ Ockenström 2007, 10.

¹⁴ Sisäasiainministeriön 15.5.1968 vahvistama asemakaavan muutos 136, Lohjan kaupunki.

¹⁵ Lohjan karttapalvelu.

¹⁶ Vuoden 1976 asemakaavan muutokset 180 ja 182, Lohjan kaupunki.

¹⁷ Suullinen tiedonanto Maija ja Ismo Ronkainen, Ilkka Sippola 30.3.2017.

Ote vuoden 1967 asemakaavasta. Kortteli 12 on merkitty punaisella. Lohjan kaupunki.

2.4

1980-luvulta nykypäivään

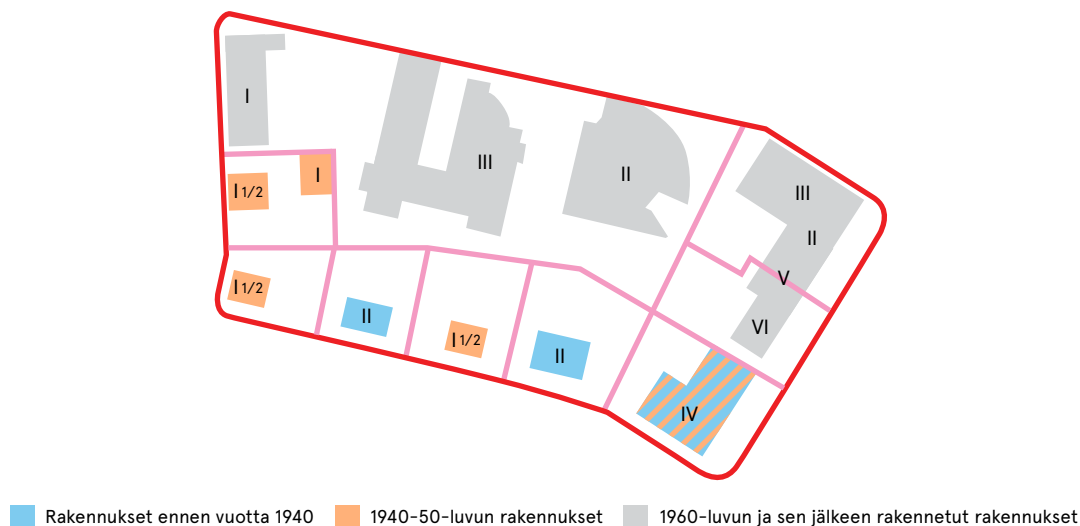
Viimeisin korttelia 12 koskeva asemakaavan muutos on vuodelta 1986 ja se käsittää korttelin pohjoisen osan. Siinä sekä hallinto- ja virastorakennusten korttelialuetta, että asuin- liike-, ja toimistorakennusten korttelialuetta koskevia asemakaavamääräyksiä muokattiin uudisrakennusten tarpeisiin.¹⁸ Korttelin 12 koilliskulmaan Laurinkadun varteen tuli vuonna 1988 valmistunut viisikerroksinen kerrostalo ja 1993 valmistunut kolmikerroksinen liikerakennus.¹⁹ Postirakennusta muokattiin ja täydennysrakennettiin suurelta osin poliisilaitoksen tarpeisiin. Sen itäpuolelle valmistui käräjäoikeuden talo ja korttelin luoteiskulmaan virastokokonaisuutta palvelevat talousrakennukset. Tämä kokonaisuus valmistui vuonna 2002 ja se edustaa korttelin viimeaikaisinta rakennuskantaa.²⁰

Vuoden 1999 ilmakuvat tarkentavat korttelin 12 rakennuskannan viimeaikaista kehitystä. Kuvassa näkyy korttelin pohjoispuolen postirakennus 1960-luvulla saamassaan ulkoasussa. Myös korttelin keskellä ollut, alun perin asuinrakennuksena toiminut ja sittemmin virastokäyttöön otettu pientalo on edelleen pystyssä, joskin ilmeisen huonossa kunnossa. Karnaistenkatu 19:ssä sijaitsevaa piharakennusta on laajennettu sitten 1950-luvun ilmakuvien.

Korttelin 12 ympäristössä on havaittavissa useita muutoksia. Korttelin pohjoispuoliselle alueelle

rakennettiin 1950- ja 1960-luvulla korkeahkoja asuinkerrostaloja umpikorttelin sijaan avoimeen korttelirakenteeseen. Korttelin itäpuoliseen kortteliin 27 rakennettiin muutamia väljästi sijoiteltuja rakennuksia ja korttelin toinen puoli toimi linja-autoaseman varikkona. Korttelin 12 eteläpuolella sijaitsevassa korttelissa 11 säilyi sen länsipään pitkä rakennusmassa ja yksittäinen Amerikankadun varren pientalo, mutta muuten kortteliin oli tullut uutta rakennuskantaa matalien kerrostalojen ja pienteollisuusrakennusten muodossa.

Vuoden 2005 ilmakuvasta voidaan havaita huomattava muutos vuoden 1999 tilanteeseen sekä korttelin 12 että sen ympäristön kohdalla. Korttelista 12 oli purettu sen keskiosassa sijainnut pientalo ja pohjoisosaa kehitetty lisärakentamalla virastotalokokonaisuutta. Pohjoisenpuoleisessa korttelissa 13 pientalo oli korvattu kerrostalolla. Eteläpuoleisessa korttelissa 11 oli purettu vanhaa rakennuskantaa edustava pientalo ja länsipään pitkänomainen rakennusmassa. Kortteliin oli rakennettu kolme uutta kerrostaloa. Sitten vuoden 2006 tilanteen korttelia 11 on uudisrakennettu edelleen siten, että vain sen eteläosassa sijaitseva 1960-luvun kerrostalo edustaa vanhempaa rakennuskantaa. Laurinkadun itäpuolella entisen linja-autoaseman korttelialue rakennettiin koko korttelin laajuiseksi kauppakeskusalueeksi.

Korttelin 12 nykyinen rakennuskanta ja tonttijako. Kerroskorkeus on merkitty roomalaisin numeroin.

18 Vuoden 1986 asemakaavan muutos 234, Lohjan kaupunki.

19 Lohjan karttapalvelu.

20 Lohjan karttapalvelu.

Vuoden 1999(?) ilmakuva. Lohjan kaupunki. Kortteli 12 sijoittuu kuvan vasempaan alakulmaan.

Vuoden 2006 ilmakuva. Lentokuva Vallas Oy, Lohjan kaupunki. Korttelin 12 yleisilmettä hallitsee sen pohjoisosan virastotalo-kokonaisuus. Kortteliin 11 on rakennettu kaksi uutta kerrostaloa ja kolmas on rakenteilla.

Näkymä kohti Amerikankatua Laurinkadulta. Oikealla alun perin nelikerroksinen mutta sittemmin kahdella kerroksella korotettu kerrostalo, sen takana Amerikankatu 6:n ja 4:n pientalot.

Näkymä Amerikankadulta. Edessä Amerikankatu 4:n ja 6:n pientalot kuvattuna lännestä.

Näkymä Amerikankadulle, kuvattuna Karnaistenkadun rieteyksestä.

Näkymä Karnaistenkadulta pohjoisesta etelään. Korttelin 12 rakennuksia vasemmalla.

2.5

Yhteenvedo

Tämän korttelin 12 rakentumisen vaiheiden tarkastelun valossa on ilmeistä, että korttelin 12 etelä- ja pohjoisosat ovat eri luonteisia.

Korttelin etelä- ja keskiosaa rakennettiin 1930-1950-lukujen aikana Brunilan laatiman ensimmäisen asemakaavan mukaisesti. Pientalot soittes- sa Amerikankatu 2 ja Karnaistenkatu 19 poikkeavat kuitenkin Brunilan suunnitelmasta, jossa näiden pientalojen tilalle oli asemakaavaan merkitty korttelin kaakkoiskulman kerrostaloa vastaava rakennus. Täten Brunilan ensimmäinen asemakaava toteutui vain osittain.

Korttelin pohjoisosan rakennuskanta on massoit- telultaan, rakennushistorialtaan ja typologialtaan hyvin erilainen kuin eteläosa. Brunilan kaavoitta- matta jättäneelle alueelle on rakentunut 1960-lu- vulta alkaen virastotalokokonaisuus, jonka tonttia on kasvatettu eri-ikäisten asemakaavamuutosten

myötä korttelin keski- ja koillisosiin sekä luoteiskul- maan. Virastotalokokonaisuus on täydentynyt viime vuosikymmenenä. Sen pihat ovat pääosin paikoitus- käytössä ja asfaltoituja, jolloin Brunilan näkemys vehreästä piha-alueesta korttelin keskellä on jäänyt toteutumatta.

Toiminnallisesti korttelin länsisivun rakennus- kanta poikkeaa eteläsivun pientaloista ja pohjoissi- vun virastotaloista. Se muodostaa oman, keskeisen liikepaikan määrittämän kokonaisuuden. Raken- nushistoriallisesti myös tämä korttelin osa noudat- taa yllä esitettyä jakoa pohjoiseen ja etelään, sillä kaakkoiskulman rakennus on ensimmäisen asema- kaavan mukainen ja koilliskulman rakennukset ovat suhteessa huomattavasti nuorempia ja toteuttavat lukuisten asemakaavamuutosten myötä syntyynyttä tilannetta.

2.6

Amerikankadun pientalot aikaisemmissa inventoinneissa

Lohjan vanhaa rakennuskantaa on inventoitu kolmessa vaiheessa. Vuosina 1982–1983 laadituksa Lohjan rakennuskulttuurin inventoinnissa ei korttelista 12 ole nostettu esille yhtään rakennusta tai rakennuskokonaisuutta. Luettelo on luonteeltaan yleispiirteinen ja sisältää laajemman hankkeen väli-raportin. Luonnosmaisella raportilla ei ole mainittua tekijää.²¹

Vuonna 1990 julkaistuun, Lohjan kaupungin rakennetun ympäristön 53 kohteen inventointiluetteloon sisältyy Amerikankatu 6:n asuinrakennus, jonka arvoksi nostetaan sen rakennushistoria. Inventointitekstissä kohdetta luonnehditaan ”täysfunktionalismin puhtaimpana ja edustavimpana asuinrakennuksena Lohjalla”, joka on ”niin ulkoasultaan kuin sisätiloiltaankin hyvin alkuperäisessä asussaan säilynyt”.²² Vastaavanlainen arvotus esitetään vuonna 2007 julkaistussa, mutta aiempiin luetteloihin pohjautuvassa Lohjan rakennetun ympäristön inventointiluettelossa.²³ Nämä inventoinnit ovat olleet luonteeltaan perusselvityksiä ja niiden tarkoitus on ollut palvella yleisellä tasolla erilaisia kaupunkisuunnitteluhankkeita.

Uusimman keskusta-alueen osayleiskaavan osana suoritettiin kulttuuriympäristöarvoja selvittävä inventointi. Lohjan keskustan rakennusinventoinnissa 2007 on arvioitu yksittäisten rakennusten rinnalla aluekokonaisuuksia. Amerikankadun pientalot on tunnistettu kerrokselliseksi, kaupunkikuvallisesti yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Tarkemmassa määrittelyssä Amerikankadun pientalojen katsotaan olevan ”alueen kannalta merkittäviä paikallishisto-

riallisesti arvokkaita rakennuksia”. Arvotuslauseeksi on kirjoitettu ”Vuosina 1937–1960 rakennetut melko hyvin säilyneet pientalot liikekeskustan tuntumassa muodostavat yhtenäisen kaupunkinäköymän.”²⁴

Vuoden 2007 inventoinnissa kohteita tarkasteltiin niiden arkkitehtonisen, historiallisen/kulttuurihistoriallisen ja maisemallisen merkityksen sekä säilyneisyyden perustella. Kohteet luokiteltiin asteikolla 1–4, jossa 1 on korkein. Amerikankadun pientalojen arkkitehtoninen, historiallinen/kulttuurihistoriallinen arvo sekä säilyneisyys ovat kaikki luokiteltu luokkaan 2. Tämä tarkoittaa sitä, että kokonaisuuden arkkitehtuurin on katsottu edustavan hyvää rakentamistapaa / olevan toiminnallisesti ja rakennustaiteellisesti tasapainoinen kokonaisuus / muodostavan rakentamisaikansa tai talotyyppinensä edustavan esimerkin. Kokonaisuutta pidetään paikallishistorian kannalta merkittävänä ja se on säilynyt osin alkuperäisessä asussaan. Maisemallisesti pientalokokonaisuus on määritelty kuuluvan luokkaan 1, eli se on kaupunkirakenteen, kaupunkikuvan tai maiseman kannalta olennainen alue / luonteenomainen osa kokonaisuutta.²⁵

Yllä mainituissa selvityksissä esitetty näkemys Amerikankatu 6:n arvosta on huomioitu alueella voimassa olevissa kaavoissa siten, että Amerikankatu 6 on vuonna 2014 hyväksytyssä Lohjan kaupungin keskustan osayleiskaavassa merkitty suojeltavaksi merkinnällä ”sm”. Amerikankadun pientalojen aluekokonaisuudella tai muilla rakennuksilla ei ole suojelumerkintää.

21 Raportti 1331 Museoviraston kulttuuriympäristön tutkimusraporttien portaalissa.

22 Lohjan museo 1990, 40.

23 Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus ja Lohjan museo 2007, 25.

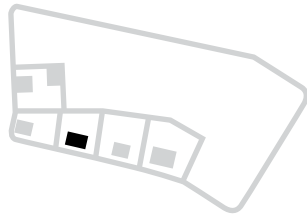
24 Ockenström 2008, 14, 39, 41.

25 Ockenström 2008, 3–5, 41.

Rakennukset

3.1

Amerikankatu 2a

Perustiedot

Rakennuslupa myönnetty: 1939²⁶
Rakennuttaja: Rouva Elina Taivalsaari
Arkkitehti: V. A Parkkali²⁷
Osoite: Amerikankatu 2a
Kiinteistötunnus: 444-002-0012-0023
Kaupunginosa: 2-Ahtsalmi
Kortteli: 12
Tontti: 23
Rakennusnumero: 1
Rakennustapa: Puu, julkisivu betonia

Laajuustietoja

Kerrosala yhteensä: 276 m²
Tontin koko: 912 m²
Kerroksia: 2

Tontinjaon vaiheet

Tonttijako suoritettu vuonna 1947 nykyisiin tontteihin 22 (Amerikankatu 2) ja 23 (Amerikankatu 2a), jotka alun perin muodostivat tontit 9 ja 9b.²⁸ Tontin 23 (9,9b) omistaja Rouva Elina Taivalsaari oli vuonna 1946 myynyt Karnaistenkadun puoleisen osan tontistaan Vilho Kivirannalle.²⁹

Rakennusvaiheet

1939 pientalon lupapiirustukset

1980-luku muutos majoituskäyttöön

Käyttöhistoria

Rakennuksen rakennutti alun perin hammasteknikko Ojanen ja siihen tuli asunnot neljälle perheelle. Alkuperäisen rakennuttajan tyttären omistuksessa rakennusta käytettiin vuokrahuonetalon ”Matkakoti Lohjana”, jonne mm. kaupunki sijoitti asukkaita sosiaalisin perustein. Rakennuslupien perusteella tämä sijoittui 1980-luvulle. Majoitustoiminnan päätyttyä rakennus oli tyhjillään, kunnes se on ollut nykyisillä omistajilla vuodesta 1998 asuinkäytössä.³⁰

Omistus

Yksityisomistus

Asemakaavahistoria

1968 kaava 136
 1931 kaava 1

Rakennusluvut

Lohjan kaupunginarkistossa ei ole alkuperäisiä rakennuslupapiirustuksia, ainoastaan kopio vuoden 1936 alkuperäispiirustuksesta, jossa on pohjapiirustukset ja leikkauspiirustus.

1987

Rakennuslupatunnus: ei tiedossa

Toimenpide: Asuinrakennuksen muutos majoitus- ja liikerakennukseksi

Lupa myönnetty: 15.4.1987 (lupa rauennut)

Hakija: Kirsti Ojanen

Suunnittelija: R. Lahti

Piirustukset 2 kpl: pohjapiirustukset, leikkaus sekä asemapiirros

²⁶ Tiedot perustuvat Lohjan kaupunginarkiston rakennuslupiin ellei toisin ole mainittu.

²⁷ Ockenström 2008, 40.

²⁸ Lohjan karttapalvelu.

²⁹ Mittakirja vuodelta 1947, LKA.

³⁰ Suullinen tiedonanto Maija ja Ismo Ronkainen, Kalevi Kasala 30.3.2017.

Amerikankatu 2a ja sen takana sijaitseva Amerikankatu 2, kuvattu kaakosta. Kuvan tarkka ottoaika on tuntematon, mutta valokuvassa esiintyvän auton perusteella voidaan päätellä ajankohdaksi 1970-luvun lopun tai 1980-luvun alun. Lohjan museon kuva-arkisto.

Nykytila. Mielenkiintoista on, että katuulkisivuun on palautettu kuvaparin vanhemmasta valokuvasta puuttuva, alun perin oven yllä ollut ikkuna.

Suunnittelija V. A. Parkkali

Rakennuksen alkuperä piirustukset allekirjoittaneen V. A. Parkkalin henkilöhistoria jää tuntemattomaksi.³¹ Luultavasti Amerikankatu 2a:n suunnitteli paikallinen rakennusmestari.

Arkkitehtuuri

Rakennuksen arkkitehtuuri on ilmaisultaan rakentamisaikansa nähden vanhahtavaa. Se edustaa arkirakentamista ja poikkeaa typologialtaan muista Amerikankadun pientaloista, sillä se suunniteltiin yhden perheen sijaan neljän perheen asuinrakennukseksi.

Rakennus on korkea, kaksikerroksinen asuintalo. Julkisivut on rapattu ja maalattu keltaiseksi. Rakennus on puurakenteinen, sen sokkeli ja perustukset ovat betonia. Rakennus sijaitsee isohkolla vehreällä tontilla, jonka pinta-ala on noin 900 m². Rakennus on alun perin ollut vaaleaksi rapattu. Katto on tiilinen aumakatto, jossa on päädyissä ulkonevat kattoikkunat. Savupiippuja on kaksi. Räystäslinja ulkonee selkeästi julkisivusta.

Alun perin rakennuksen eteläpuolelta on ollut sisäänkäynti pieneen eteistilaan. Eteläsivun oven yläpuolella on ollut katos ja pieni ikkuna. Pohjoispuolen pihasisivulta on sisäänkäynti porrastilaan, josta on alun perin ollut pääsy erillisiin, kahden huoneen ja keittiön asuntoon, joita on ollut kaksi alakerrassa ja kaksi yläkerrassa.

Ikkunat ovat puisia ja jaettu yhdellä pystypuitteella ja yhdellä vaakapuitteella neljään ruutuun, siten että yläruudut ovat neliönmuotoiset ja ilmeisesti avattavia tuuletusikkunoita. Ikkunoita on pitkällä sivulla seitsemän ja päädyissä neljä. Entisen oven yläikkuna on kapea, kaksiruutuinen ikkuna. Pohjoispuolella on parveke.

Säilyneisyys

Rakennus on pääosin hyvin säilynyt alkuperäisessä asussaan. Tiilikate on uusittu vanhan kaltaiseksi ja piiput pellitetty vuonna 2010.³² Ikkunat ovat alkuperäiset mutta huonokuntoiset. Myös rappaus on huonokuntoinen. Majoituskäytön aikana rakennus on maalattu keltaiseksi ja ikkunoiden ympärille lisätty puiset piparkakkureunukset puukehykset, jotka ovat sittemmin osittain irronneet pois paikoiltaan. Rakennuksen itäpäädyistä ensimmäisen kerroksen tasolta on poistettu rappausta uusimistarkoituksissa, mutta tämä työ on jäänyt kesken. Rakennuksen lounaiskulmaan on lisätty ilmalämpöpumpun ulkoyksikkö.

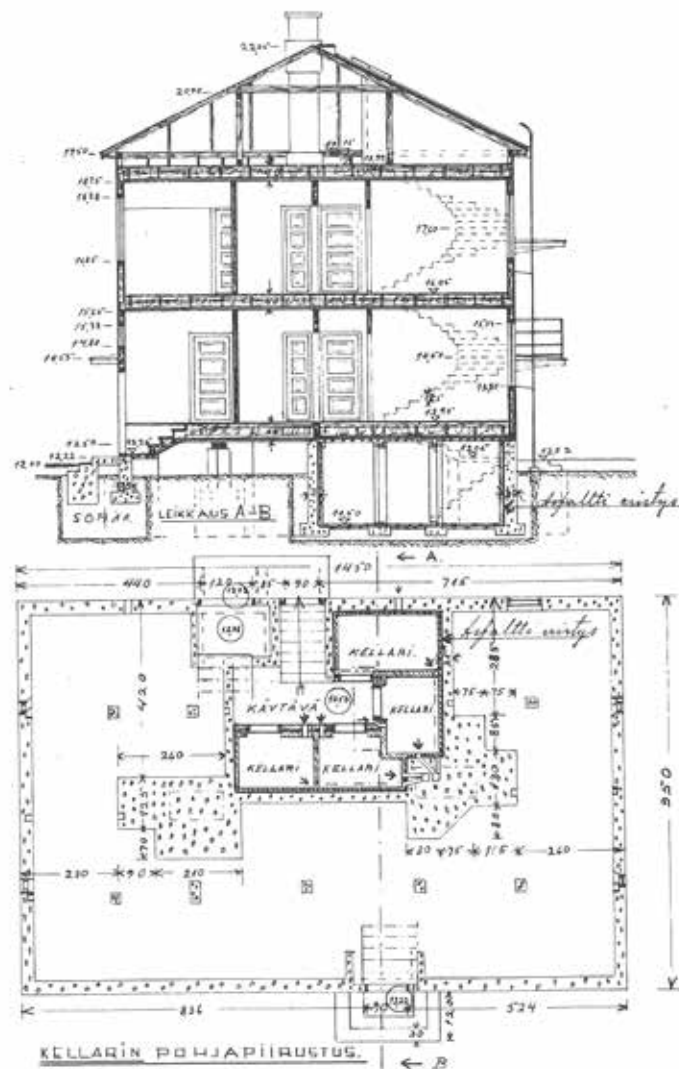
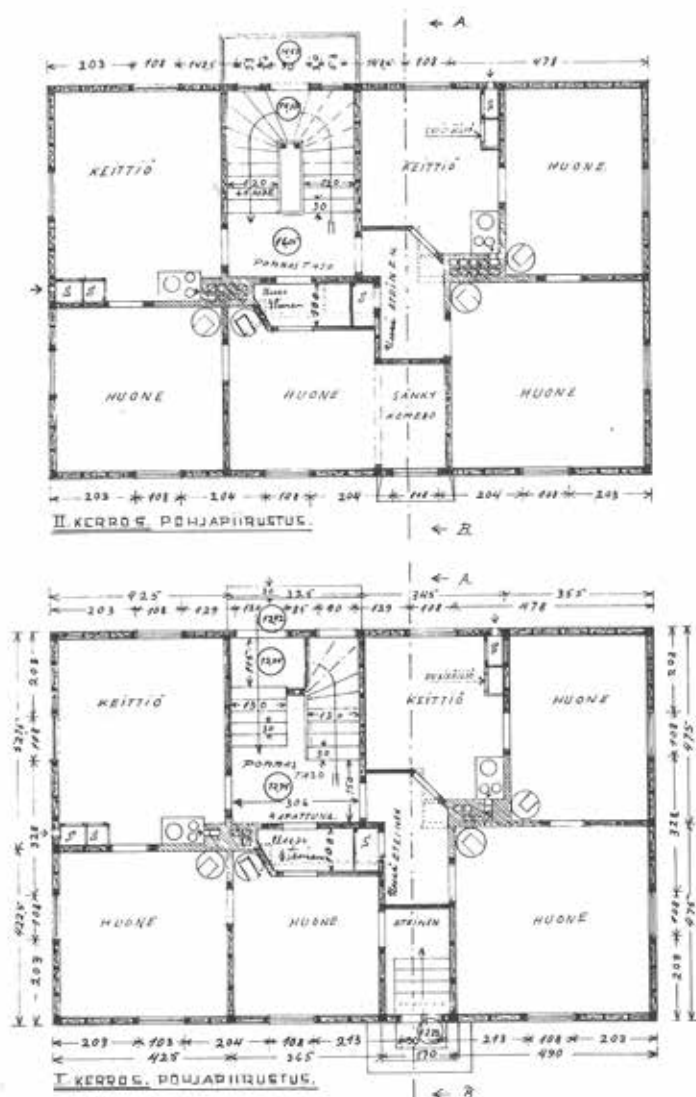
Suurimmat muutokset kohdistuvat rakennuksen sisäänkäynteihin. Eteläjulkisivun pienellä katoksella varustettu sisäänkäynti on poistettu ja vain sen yllä ollut ikkuna jätetty julkisivuun. Kyseinen muutosajankohta ei ole tiedossa mutta vanhan kuvan perustella se on tapahtunut ennen 1970-luvun loppua-1980-luvun alkua.³³ Pihanpuoleisen sisäänkäynnin kahdesta ovesta toinen on uusittu ja toinen on alkuperäinen moniruutuinen puulasiovi. Myös sisäänkäynnin yläpuolisen parvekkeen ovi on alkuperäinen. Itse parveke on uusittu ja samalla laajennettu, mutta parveketta kiertää alkuperäinen putkikaide.

Tonttia on reunustanut kadun varressa aita, jonka on eri aikakausina ollut verkkoaita tai puuverhoiltu aita. Alkuperäisestä vaiheesta vaikuttaa olevan rakennuksen länsipuolisen sisäänjoreitin ajoportti, joka on ympäröivien kiinteistöjen tapaan tehty maalatusta putkesta ja pinnoista. Portinpylväät ovat hakattua graniittia.

31 Tämän työn puitteissa käytiin läpi Arkkitehtuurimuseon kirjaston kaikki matrikkelit diplomi-indinööreistä ja arkkitehteistä, mutta niistä ei löydetty mainintaa V.A. Parkkalista.

32 Suullinen tiedonanto Kalevi Kasala 30.3.2017.

33 Vanha ajoittamaton valokuva Amerikankatu 2a:sta ja Amerikankatu 2:sta, jonka voi päätellä olevan 1970-luvulta tai 1980-luvun alusta, sillä kuvassa esiintyy Toyota Corolla TE20- merkinen auto. Kyseistä merkkiä valmistettiin 1970-1978. Lohjan museon kuva-arkisto.

Kopio Amerikankatu 2a:n alkuperäisestä pohja- ja leikkauspiirustuksista vuodelta 1936. LKA. Lohjan kaupunginarkistossa ei ole rakennuksen alkuperäisiä rakennuslupapiirustuksia.

Amerikankatu 2a:n itä- ja pohjoisjulkisivut kuvattuna korttelin keskeltä Amerikankatu 6:n tontin reunalta.

Rakennuksen katujulkisivun länsipäähän on kiinnitetty ilmalämpöpumpun ulkoyksikkö. Rakennuksen länsipuolitse kulkee ajoreitti pihaan. Nykyään kadunvarressa ei ole enää aitaa, vain tolpat ja alkuperäinen ajoportti sivuun vedettynä.

Rakennuksen sisäpihan puoleiseen sisäänkäynnin ja parvekkeen kokonaisuuteen on kohdistuneet suurimmat muutostyöt. Parveke ja oikeanpuoleinen maantasokerroksen ovi on uusittu, muut ovet, ikkunat, portaat ja kaiteet ovat alkuperäisiä.

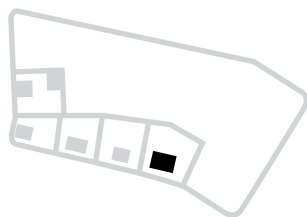
Valokuva Amerikankatu 2a:n pihalta itään eli edellistä kuvaa vastakkaiseen suuntaan. Vasemmassa reunassa poliisilaitoksen talo, oikealla Amerikankatu 2a:n takan Amerikankatu 4 ja Laurinkadun kulmassa sijaitseva samaa aikakautta oleva asuinkerrostalo.

Tontin pohjoisreunaan on rakennettu umpiainia sen pohjoispuolisen virastotalon rakentamisen yhteydessä. Itäjulkisivusta on poistettu rappausta sen uusimistarkoituksissa, mutta tämä on jäänyt kesken. Rakennus sai keltaisen värin ja piparkakkureunaiset kostelistat ikkunoiden ympäri aikana, jolloin se toimi majoituskäytössä.

3.2

Amerikankatu 6

Perustiedot

Rakennuslupa myönnetty: 1936³⁴

Rakennuttaja: Lääketieteen lisensiaatti Sigurd Hartmann³⁵

Arkkitehti: Matti Finell

Osoite: Amerikankatu 6

Kiinteistötunnus: 444-463-0004-0652

Kaupunginosa: 463-Lohjankylä (sittemmin 2 – Ahtsalmi)

Kortteli: 12

Tontti: 17

Rakennusnumero: 1

Rakennustapa: Tiili

Laajuustietoja

Kerrosala yhteensä: 230 m²

Tontin koko: 1367 m²

Kerroksia: 2

Rakennusvaiheet³⁶

1937 Pientalon lupapiirustukset

1940-luku Avokuistin päälle rakennettiin katos

1950-luku Rakennuksen länsipäätyyn rakennettiin alkuperäisen avokuistin paikalle erkkerimäinen

huone ja katoksen päälle parveke. Varastotilaan rakennettiin saunaosasto.

1960-luku Kattoa korotettiin eristeiden lisäämisen myötä. Keittiötä laajennettiin ja kotiapulaisen huone poistettiin.

1980-luku Saunaosasto remontoitiin, Huopakatto uusittiin, rakennus maalattiin kalkkimaalilla keller-täväksi.

Käyttö- ja omistushistoria

Rakennus suunniteltiin yhdistetyksi lääkärin praktiikaksi ja kodiksi. Talo tehtiin sen verran suureksi, jotta rakennuttajan kaksi tytärtä voisivat halutesaan asua siinä perheineen. Seuraava omistaja, rakennuttajan tytär, jatkoi elinkeinon harjoittamista rakennuksessa ja se toimi kodin lisäksi hammaslääkärin vastaanottotilana. Sittemmin rakennus on toiminut yksityiskotina mutta on vielä alkuperäisen suvun omistuksessa.³⁷

Asemakaavahistoria

1968 asemakaavan muutos 136

1931 asemakaava 1

Rakennussuojelu

Rakennus on vuonna 2014 hyväksytyssä Lohjan keskustan osayleiskaavassa merkitty sr-merkinnällä.³⁸

Rakennusluvut

Kaupunginarkistossa ja rakennusvalvonnassa ei ole rakennuslupapiirustuksia rakennuksesta.

³⁴ Tiedot perustuvat Lohjan kaupunginarkiston rakennuslupiin ellei toisin ole mainittu.

³⁵ Ockenström 2007, 25.

³⁶ Muutoskronologia perustuu Ilkka Sippolalta saatuihin suullisiin tietoihin ja Lohjan keskustan rakennusinventointiraportissa esitettyihin tietoihin (Ockenström 2008, 39).

³⁷ Suullinen tiedonanto Ilkka Sippola 30.3.2017.

³⁸ Vuonna 2014 hyväksytty ja vuonna 2016 voimaan tullut Lohjan kaupungin keskustan osayleiskaava Y2. Lohjan kaupunki.

Arkkitehti Matti Finell

Arkkitehti Matti Finell (1889–1978) tunnetaan erityisesti pien- ja kerrostalojen suunnittelijana. Hän siirtyi tyyliinsään 1920-luvun kansallisromanttisista piirteistä klassisempaan muotokieleen ja yhä pelkistetympään modernismiin, josta hyvänä esimerkkinä on asuintalo Amerikankatu 6:ssa.

Finell valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1916, jonka jälkeen työskenteli ensin Gustaf Nyströmin toimistossa ja sitten Lars Sonckin kanssa vuosina 1923–1929. Vuosina 1919–1924 hän työskenteli yhteisessä toimistossa arkkitehti Marius af Schulténin kanssa. Vuodesta 1929 lähtien Finell piti omaa arkkitehtitoimistoa.³⁹

Finellin ehkä tunnetuin rakennus on Helsingin Kuusisaarella sijaitseva Villa Gyllenberg, joka nykyään on museona. Rakennus valmistui vuonna 1938, eli se on samanaikainen Amerikankadun pientalon kanssa. Villa Gyllenbergissä on kuitenkin huomattavasti enemmän klassisoivia piirteitä kuin

puhtaasti modernimmassa tasakattoisessa Amerikankadun pientalossa (6).

Pientalojen lisäksi Finellin tuotantoon kuuluu lukusia kerrostaloja. Näitä Helsingissä edustavat Ehrensärdintie 31–35 vuodelta 1922, yhdessä Lars Sonckin kanssa suunniteltu kerrostalo Tehtaankatu 13 vuodelta 1925, Tehtaankatu 11 vuodelta 1929, Merimiehenkatu 14 vuodelta 1932, Vironkatu 5 vuodelta 1933, Maneesikatu 4c ja ab vuodelta 1935, Maneesikatu 8 vuodelta 1936, ja Lapinlahdenkatu 14 vuodelta 1940. Amerikankatu 6:n kanssa samaan aikaan valmistuivat vuoden 1939 *Arkkitehti*-lehdessä esitelty modernistiset kerrostalot Töölöön: Pohjoinen Hesperiankatu 5 vuodelta 1938, Topeliuksenkatu 33 vuodelta 1937, Messeniuksenkatu 1B vuodelta 1937, ja Mechelininkatu 47 vuodelta 1939.⁴⁰ Näitä rakennuksia vertailemalla on helppo havaita arkkitehdin ilmaisun kehitys tiilipintaisista, reliefikoristeisista ja erilaisia volyymejä yhdistävistä ratkaisuksista pelkistettyyn, säännönmukaiseen muotoon sekä sileäksi rapattuihin pintoihin.

Villa Gyllenberg valmistui Kuusisaareen vuonna 1938. Wikimedia, Ppntori – Own work, CC BY-SA 4.0.

Matti Finell suunnitteli useita asuinkerrostaloja Helsinkiin. Topeliuksenkatu 33 vuodelta 1937 on samalta aikakaudelta kuin Amerikankatu 6:en pientalo. *Arkkitehti* 1939, 5–6, 80.

³⁹ Matrikkeli 1965, 89. Marius af Schulténin arkkitehtiesittely Arkkitehtuurimuseon verkkosivuilla.

⁴⁰ Finell, 1939, 79–82.

Arkkitehtuuri

Amerikankatu 6:n arkkitehtuuri on huoliteltua. Siinä on moderneja teemoja, joiden sommittelu on melko perinteinen, symmetriahakuinen. Rakennus on korostanut rakennuttajansa arvokkuutta ja asemaa kotina sekä puolijulkisena vastaanottotilana.

Rakennus on tasakattoinen, pohjakaavaltaan neliömäinen pientalo, joka koostuu kahdesta limitäisestä, hieman eri korkuisesta osasta. Rakennus sijaitsee tontin eteläosassa, Amerikankadun varrella.

Julkisivut on rapattu ja maalattu. Alkuperäinen väritys oli valkoinen ja katon rajaan oli maalattu sininen raita. Sokkeli on betonia, joka alun perin oli harmaa. Parvekkeilla ja sisäänkäynneissä on valkoiseksi maalattuja metalliputkikaiteita. Rakennuksen seinustoilla on kasvanut alusta asti viiliviini.

Rakennuksen kaksi pääsisäänkäyntiä ovat sen länsipuolella, ja niihin kuljetaan katetun kuistin kautta. Alun perin sisäänkäynneistä vain toinen oli katettu. Pian rakennuksen valmistumisen jälkeen sen länsijulkisivuun lisättiin avokuisti. Seuraavassa muutosvaiheessa avokuistin toinen osa muutettiin erkkeriksi ja sen päälle rakennettiin katettu parveke. Tällöin länsijulkisivun toisen kerroksen keskimäinen ikkuna muutettiin oveksi. Entiseen vastaanottotilaan johtava sisäänkäynti, joka sekin on katettu, on rakennuksen kaakkoiskulmasta. Alun perin palvelijan käyttöön rakennettu sisäänkäynti on rakennuksen itäpuolelta ja pohjoisjulkisivussa on pariovet kellarikerroksen autotalliin.

Rakennuksen ikkunat ovat isoja, ruskeaksi maalattuja suorakaiteen muotoisia puuikkunoita, joita on jaettu pysty- tai vaakapuitteilla erilaisiksi kokonaisuuksiksi.

Muutosvaiheessa rakennetun länsijulkisivun parvekkeen lisäksi rakennuksessa on kaksi muuta, alkuperäistä parveketta. Toinen on eteläjulkisivun länsipäässä olevan erkkerin yläpuolella. Kolmas on rakennuksen kaakkoiskulmassa sen kahden osan taitteessa. Vanhojen valokuvien perusteella voi havaita, että eteläpuolen parvekkeelle rakennettiin pergolarakenne pian talon valmistumisen jälkeen,

ennen toisen parvekkeen lisäämistä rakennuksen länsipuolelle.

Kahdesta rakennusosasta, erkkeriestä ja parvekkeista syntyvä kokonaisuus on kerroksellinen ja monimuotoinen.

Rakennuksen lisäksi arkkitehti suunnitteli kadunvarren käynti- ja ajoportit. Nämä kivitolpiin kiinnitetyt portit koostuivat metalliputkesta ja -verkosta. Rakennuksen piha suunniteltiin puutarha-arkkitehdin toimesta erityisen huolella yhdessä rakennuksen kanssa. Se oli näyttävä rönsyilevine villiviivineen ja muotoon leikattuine pensasaitoineen ja puineen.

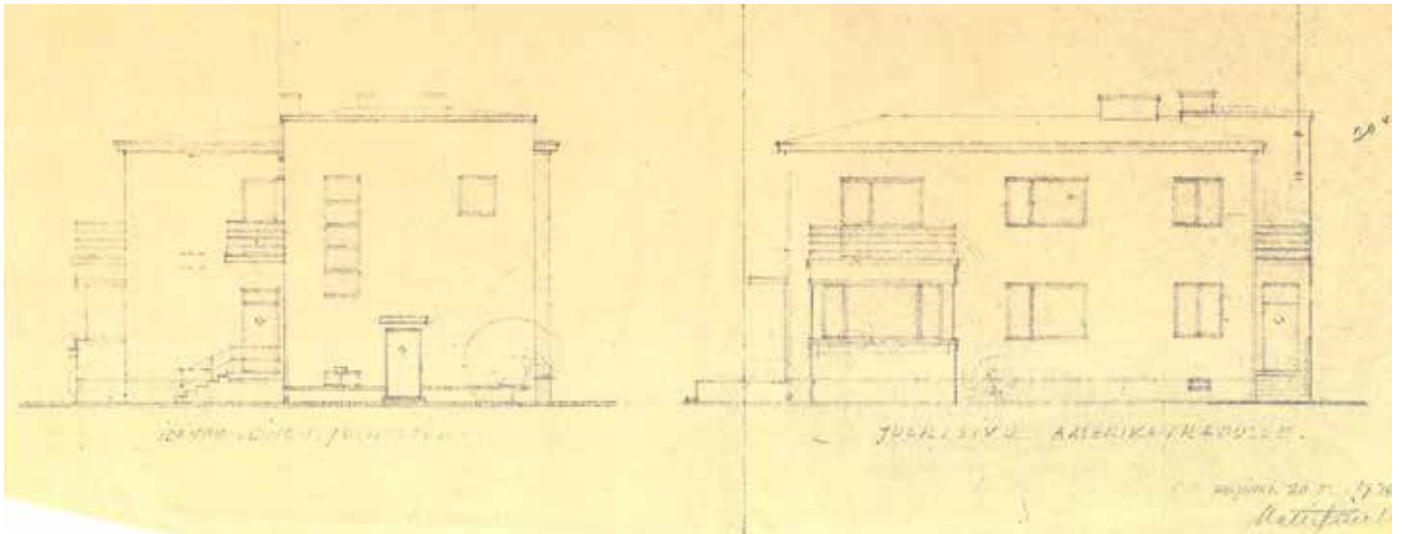
Säilyneisyys

Rakennus on säilyttänyt hyvin sen ensimmäisinä vuosikymmeninä saamansa asun. Muutokset koskevat lähinnä väritystä, rakennusosien uusimista ja pihaa.

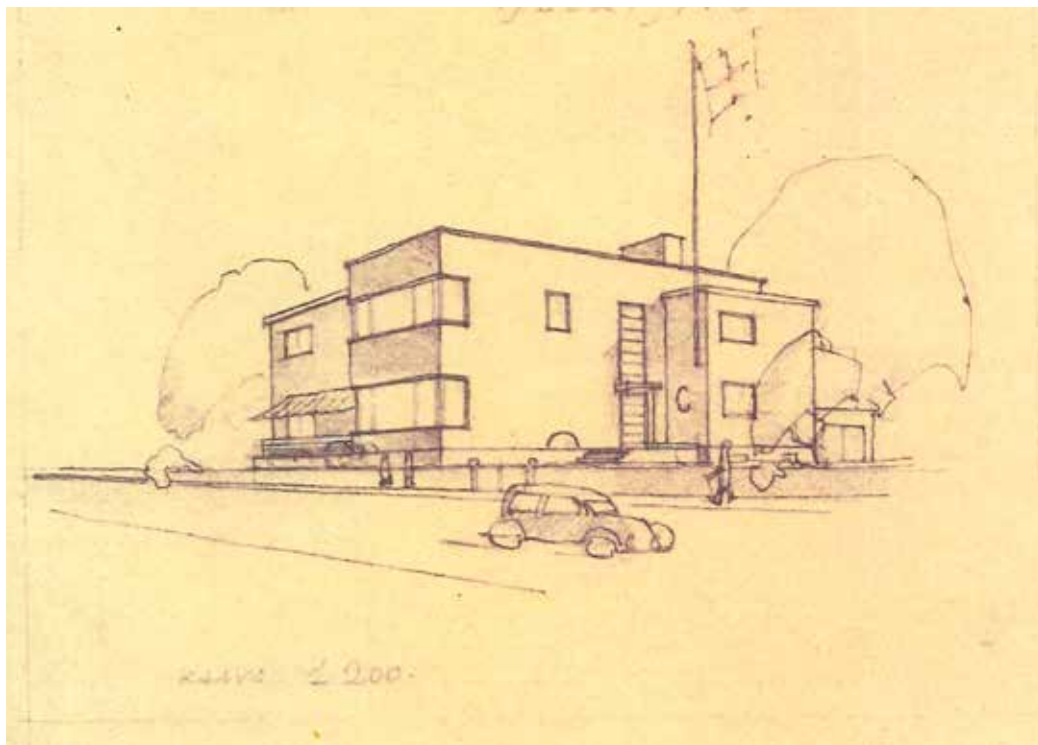
Rakennuksen itäjulkisivussa on ensimmäisessä kerroksessa ikkuna alkuperäispiirustuksista poiketen. Pohjoisjulkisivun maantasokerroksen itäisin ikkuna on sen sijaan piirustusten vastaisesti valeikkuna. Vaikuttaa siltä, että nämä ovat rakennusaikaisia muutoksia. Niihin kuuluvat myös eteläjulkisivun kellarikerroksen suurempi ikkunaluku kuin mitä alkuperäisiin rakennuspiirustuksiin on merkitty.

Huomattavin muutos rakennuksen itäosassa on sen kattoprofiilin korotus. Tämä erottuu noin 50 cm korkeana, levypintaisena korotuksena, joka ulkonee vähäisessä määrin muusta julkisivusta. Länsijulkisivun muutokset ovat runsaimmat sitten alkuperäisen tilanteen, mutta ne ovat varhaisia ja noudattelevat hyvin rakennuksen alkuperäistä luonnetta. Myöhempiin muutoksiin kuuluu länsijulkisivun ulko-ovi uusiminen.

Rakennuksen seinät on maalattu vaaleankeltaiseksi ja sokkeli ruskeaksi. Alkuperäiset kadunvarren kulkuportit ja tolpat ovat hyvin säilyneet, mutta sittemmin maalattu alun perin valkoisesta tumman ruskeiksi. Pihan alkuperäisten istutusten jäsentely on menetetty.

Arkkitehti matti Finellin Amerikankatu 6:en julkisivupiirustukset vuodelta 1936. Ilkka Sippolan arkisto.

Amerikankatu 6, perspektiivikuva. Rakennus ei täysin toteutunut piirustuksen mukaisesti. Ilkka Sippolan arkisto.

Vastavalmistunut rakennus kuvattuna kaakosta. Ilkka Sippolan arkisto.

Nykytila.

Rakennus ensimmäisen laajennusvaiheen jälkeen, kuvattu lounaasta. Ilkka Sippolan arkisto.

Nykytila. Rakennusta on edelleen laajennettu ja portin pylväät on maalattu valkoisiksi. Taustalla käräjäoikeuden uudisrakennus.

Rakennus kuvattuna koillisesta pihan takaosista. Rakennuksen korotus näkyy sen itäpäähän muuta rakennusta korkeammassa osassa. Pohjoisjulkisivun itäpäähän tehtiin oikean ikkunan sijaan valeikkuna. Pihalla on sora-pinnoitetta ja nurmikkoa, puusto on vanhaa. Ajoreitti takapihalle on rakennuksen itä- ja länsipuolilta.

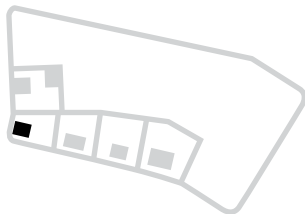
ollut rakennuksen länsipuolelta, nykyinen kahden katetun sisäänkäynnin, erkkerin ja tämän yläpuolisen parvekkeen kokonaisuus rakentui 1940–1950-lukujen aikana kahdessa muutosvaiheessa. Kuvan vasemmassa laidassa Amerikankatu 6:n kanssa samaan aikaan rakennettu kerrostalo ja vasemmassa kadun toisella puolella oleva, jalkakäytävän ylle jatkuva 2000-luvun asuinkerrostalo.

Kuva tontin itälaidalta etelään. Vasemmalla Amerikankadun pohjoislaidan rakennukset Amerikankatu 6, 4 ja 2a sekä korttelin 11 uudet kerrostalot, oikealla korttelin pohjoislaidan uudet virastorakennukset. Keskelle jää vihreä puutarhojen alue, joka pehmentää kontrastia pientalojen ja virastorakennusten välillä.

3.3

Amerikankatu 2

Perustiedot

Rakennuslupa myönnetty: 1948⁴¹

Rakennuttaja: Vilho Kiviranta

Arkkitehti: L.H Salminen⁴²

Osoite: Amerikankatu 2

Kiinteistötunnus: 444-002-0012-0022

Kaupunginosa: 2 - Ahtsalmi

Kortteli: 12

Tontti: 22

Rakennusnumero: 1

Rakennustapa: Puurakenteinen

Laajuustietoja

Kerrosala yhteensä: 190 m²

Tontin koko: 764 m²

Kerroksia: 2

Rakennusvaiheet

1948 pientalon lupapiirustukset

Käyttöhistoria

Asuinrakennuksena

Omistus

Yksityisomistus

Tonttijakohistoria

Vuonna 1947 tehtiin tonttijako nykyisiin tontteihin 22 ja 23 (alun perin 9 ja 9b kun tontin 23 omista- ja Rouva Elina Taivalsaari oli edellisenä vuonna myynyt Karnaistenkadun puoleisen osan tontistaan Vilho Kivirannalle.

Asemakaavahistoria

1969 asemakaavan muutos 139

1968 asemakaavan muutos 136

1931 asemakaava 1

Rakennusluvut

1947

Rakennuslupatunnus: Ei tiedossa

Toimenpide: Uudisrakennus

Lupa myönnetty: Ei tiedossa

Hakija: Vilho Kiviranta

Suunnittelija: L. H Salminen

Piirustukset: pohjat, leikkaus, kaksi julkisivua

1955

Rakennuslupatunnus: Ei tiedossa

Toimenpide: Kellarin muutos

Lupa myönnetty: Loppukatselmus 19.8.1959

Hakija: V. Kiviranta

Suunnittelija: V. O. Koskinen

Piirustukset: kellarin pohja ja julkisivu

1964

Rakennuslupatunnus: Ei tiedossa

Toimenpide: Ullakon tuuletusparveke sisäänkäynnin päälle

Lupa myönnetty: 21.9.1964/loppukatselmus

12.11.1965

Hakija: Vilho Kiviranta

Suunnittelija: Harry Sukhoff

Piirustukset: 2.krs pohja ja kaksi julkisivua

1989

Rakennuslupatunnus: Ei tiedossa

Toimenpide: Öljysäiliötila kellariin ja ullakkohuoneen laajennus

Lupa myönnetty: 27.6.1989

Hakija: Raimo Niitynpää

Suunnittelija: -

Piirustukset: pohjat ja asemapiirros

1990

Rakennuslupatunnus: Ei tiedossa

Toimenpide: Öljysäiliötila kellariin sekä aita Amerikankatu 2a tontin välille

Lupa myönnetty: 27.6.1990

Hakija: Raimo Niitynpää

Suunnittelija: -

Piirustukset: aita- ja piirustukset

41 Tiedot perustuvat Lohjan kaupunginarkiston rakennuslupiin ellei toisin ole mainittu.

42 Ockenström 2008, 40.

Arkkitehtuuri

Rakennuksen arkkitehtuuri on mukaelma rintamamiestaloa ja tyypillinen ajalleen.

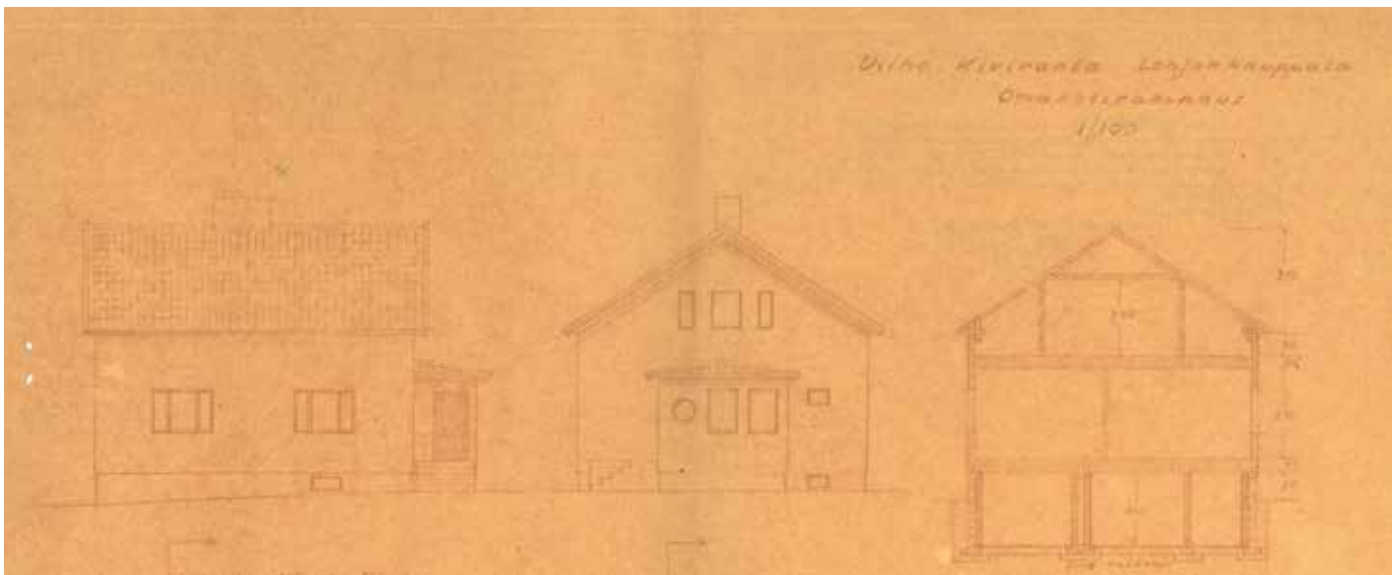
Rakennus on puolitoistakerroksinen pientalo. Rakennus sijaitsee suureholla kulmatontilla sen lounaiskulmassa. Katto on tiilikatteinen satulakatto. Rakennus on puurakenteinen, rapattu ja maalattu vaaleaksi. Sokkeli on betonia. Katolla on yksi savupiippu.

Pääsisäänkäynti on rakennuksen itäpäädyssä olevasta erkkeristä, jossa alun perin oli aumakatto. Erkkerin päälle on 1960-luvulla rakennettu parveke. Tällöin rakennuksen itäpäädyn toisen kerroksen keskimäinen ikkuna muutettiin oveksi. Erkkerin itäpäädyssä on pyöreä ikkuna sekä kaksi yksiruutuista suorakulmaista ikkunaa. Pääovelle on alun perin johtanut eteläpuolelta lyhyt, suora porrastus. Rakennuksen pitkällä sivuilla on kaksi ikkunaa, jotka on jaettu pystypuitteilla kolmeen osaan.

Itäisen pääsisäänkäynnin lisäksi rakennuksessa on sisäänkäyntejä kellarikerrokseen. Rakennuksen pohjoisjulkisivun kellarin ovi suurennettiin 1950-luvulla autotallia varten kaksoisoviksi. Ilmeisesti samassa yhteydessä itäjulkisivuun avattiin ovi kellarikerrokseen.

Säilyneisyys

Rakennukseen on tehty rakentamisen jälkeisiä muutoksia, mutta nämä on toteutettu pian rakentamista seuranneina vuosikymmeninä, jonka jälkeiset muutokset ovat vähäiset. Parvekkeen kaide on muutettu sitten 1960-luvun asun lautaverhoiluksi ja umpinaiseksi. Myös pihaa ympäröivä aita on muutettu lautaverhoiluksi, mutta alkuperäinen metalliputkesta tehty portti on säilytetty. Katto ja pellitys on uusittu. Ikkunat ovat luultavasti alkuperäisiä. Katujulkisivuun on lisätty ilmalämpöpumpun ulkoyksikkö ja siihen liittyviä vetoja, pääsisäänkäynnin eteen on uusittu lautarakenteinen ja alkuperäistä laajempi avoterassi.

Amerikankatu 2 alkuperäiset rakennuslupapiirustukset on päivätty maaliskuulle 1947. LKA

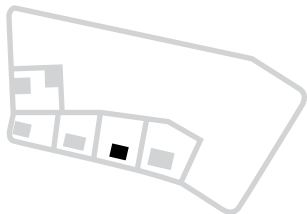
Amerikankatu 2 sijaitsee Amerikankadun ja Karnaistenkadun kulmassa, samassa linjassa kuin kadun muut pientalot. Taustalla korttelin pohjoisosan viristorakennus ja oikealla korttelin 11 uudet kerrostalot.

Amerikankatu 2 kuvattuna idästä. Huomattavin muutos alkuperäisen ratkaisuun on 1960-luvulla rakennettu parveke sisäänkäyntiosan ylle.

3.4

Amerikankatu 4

Perustiedot

Rakennuslupa myönnetty: 1955⁴³

Rakennuttaja: Martin Wallin

Arkkitehti: Aarne Kohola

Osoite: Amerikankatu 4

Kiinteistötunnus: 444-002-0012-0008

Kaupunginosa: 2 - Ahtsalmi

Kortteli: 12

Tontti: 8

Rakennusnumero: 1

Rakennustapa: Tiili

Laajuustietoja

Kerrosala yhteensä: 226 m²

Bruttoala yhteensä: 235 m²

Tontin koko: 1154 m²

Kerroksia: 2

Rakennusvaiheet

1955 pientalon lupapiirustukset

1976 kevytrakeinen autohalli

Käyttöhistoria

Asuinrakennuksena. Alkuperäisissä rakennuspiirustuksissa alakertaan on merkitty vastaanottohuone.

Omistus

Yksityisomistus

Asemakaavahistoria

1968 asemakaavan muutos 136

1931 asemakaava 1

Rakennusluvut

1955

Rakennuslupatunnus: Ei tiedossa

Toimenpide: Uudisrakennus, omakotitalo

Lupa myönnetty: 28.4.1955

Hakija: Martin Wallin

Suunnittelija: Aarne Kohola

Piirustukset: 1.krs, ullakko, kellari, leikkaus sekä julkisivut

1976

Rakennuslupatunnus: R 142.76

Toimenpide: Kevytrakenteinen autotalli pihalle

Lupa myönnetty: 30.9.1976

Hakija: Sisko Johanna Koivunen

Suunnittelija: Rakennusmestari Väinö Koivunen-

Piirustukset: Asemapiirros ja Kuumagalvanointi Oy teräsautilin julkisivut, pohjat ja leikkaus

43 Tiedot perustuvat Lohjan kaupunginarkiston rakennuslupiin ellei toisin ole mainittu.

Arkkitehtuuri

Rakennus on tyypillinen ajalleen. Tavanomaista arkkitehtuuria on elävöitetty ajalle tyypillisin keinoin pinnakaiteilla, tiiliyksityiskohdilla ja liuske kivillä.

Rakennus on puolitoistakerroksinen omakotitalo. Rakennus sijoittuu syvähkön tontin etulaitaan, Amerikankadun varrelle itä-länsisuuntaisesti.

Rakennus on betonirakenteinen ja terastirapattu vaaleaksi. Välipohjat ja yläpohja ovat puurakenteiset. Sokkeli on betonia ja maalattu ruskeaksi.

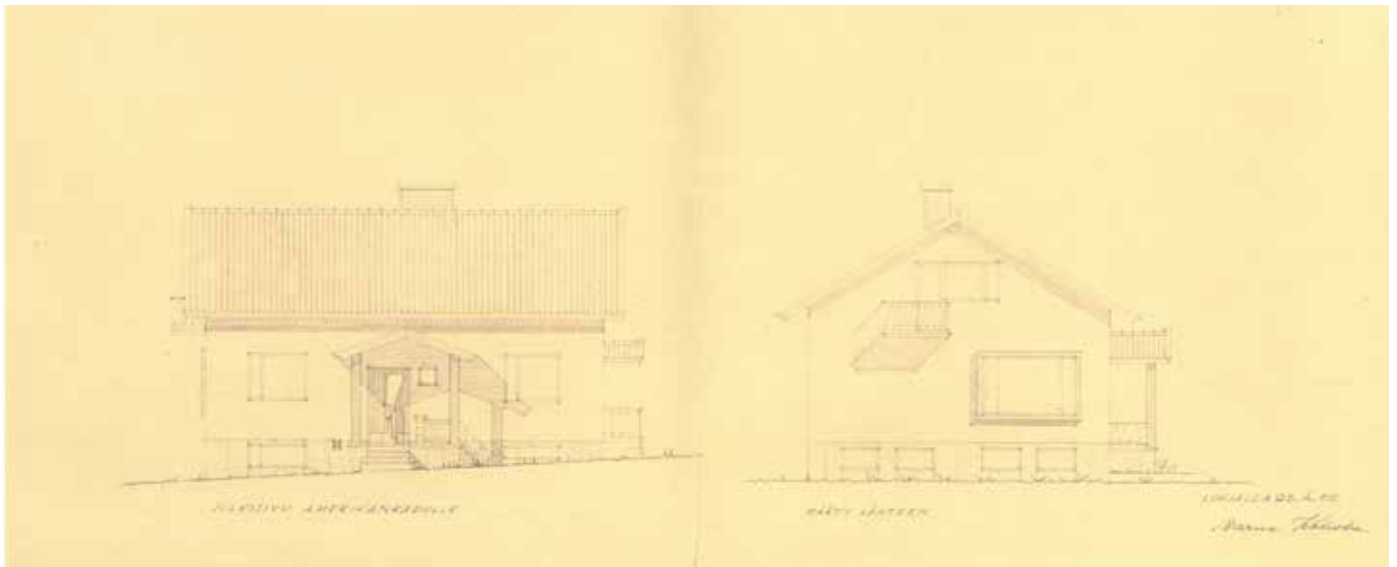
Myös sisäänkäyntien puulasiovet ovat ruskeita. Pystysuuntaisella keskipuitteella jaetut ikkunat on maalattu valkoisiksi. Satulakatto on tiiltä, räystäät ovat pitkät. Katolla on savupiippu.

Pääsisäänkäynti on rakennuksen eteläpuolelta katujulkisivulta. Sekundäärinen sisäänkäynti alun perin vastaanottotilana toimineeseen tilaan on rakennuksen itäpäädyssä. Pohjoissivulla on pariovet autotalliin. Molempien sisäänkäyntien yhteydessä on pienet katokset. Pääsisäänkäynnin katos on tiilinen satulakatto, jota kannattelee kaksi punatiilistä muurattua pilaria. Oven edustalla on tasanne, jonne johtavat portaat. Ne on päällystetty liuskekivillä. Myös sivuovelle johtaa pieni liuskekivillä päällystetty

porras. Sivuoven katos on pääsisäänkäynnin tavoin tiilikatteinen satulakatto, ja sitä kannattelee teräskannakkeet. Molempia porrastasanteita rajaa metalliset putkikaiteet, joihin on kiinnitetty vinoon asetellut pinnat. Länsisivulla on yläkerroksessa parveke, jossa on samantyylinen kaide. Sisäänkäynnin pylväiden tiilimaihe toistuu länsipäädyn isossa ensimmäisen kerroksen ikkunassa, joka on rajattu punatiilisellä koristelistalla.

Säilyneisyys

Rakennus on hyvin säilynyt alkuperäisessä asussa. Alkuperäinen terastirappaus on tummunut ajan myötä. Tiilikatto on uusittu vanhan mukaisesti. Alkuperäisestä lupapiirustuksesta poiketen pääsisäänkäynnin viereen kuistille ei tehty pientä ikkunaa ja länsisivustalla ei ole kellarikerrokseen neljää ikkunaa vaan kaksi. Joko alkuperäinen tai myöhempi muutos lupapiirustuksiin nähden on pohjoisjulkisivun länsipään yksi suuri ikkuna kahden pienemmän sijaan. Pihaa rajaava lautakatteinen aita on 1970-luvulta, mutta metalliputkesta tehty kulkua ajoportit ovat samaa tyyliä kuin rakennuksen kaiteet ja alkuperäiset.

Amerikankatu 4:n alkuperäiset rakennuslupapiirustukset on päivätty 23.4.1955. Julkisivut. LKA.

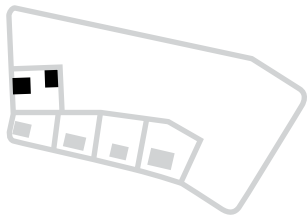
Amerikankatu 4 kuvattuna kaakosta. Rakennus on hyvin säilynyt alkuperäisessä asussaan. Katto on uusittu alkuperäisen mukaiseksi ja kadunvarren aitaa on vaihdettu osin lautaverhoiluksi.

Amerikankatu 4:n länsijulkisivu. Amerikankatu 4:n arkkitehtuurin yksityiskohdat koostuvat tiilikehyksistä länsijulkisivun suuren ikkunan ympärillä ja pääsisäänkäynnin tiilipilareista, sekä sisäänkäyntien, parvekkeiden ja porttien vinoon sijoitetuista pinnoista.

3.5

Karnaistenkatu 19

Perustiedot

Rakennuslupa myönnetty: 1948 (asuinrakennus/1964 (piharakennus, piirustus päivätty 1960)⁴⁴

Rakennuttaja: Hannes Sohlberg

Arkkitehti: E. Ikonen⁴⁵/Aarne Kohola ja P. Rekula

Osoite: Karnaistenkatu 19

Kiinteistötunnus: 444-002-0012-0001

Kaupunginosa: 2 - Ahtsalmi

Kortteli: 12

Tontti: 1

Rakennusnumero: 1/2

Rakennustapa: Puu/tiili

Laajuustietoja

Kerrosala yhteensä: 207 m²/167 m²

Bruttoala yhteensä: 207 m²/167 m²

Tontin koko: 965 m²

Kerroksia: 2/1

Rakennusvaiheet

1948 pientalon lupapiirustukset

1955 talousrakennuksen muutospiirustus

1960 autosuoja

Käyttöhistoria

Asuinrakennuksena. Piharakennuksessa on toiminut autokorjaamo.

Omistus

Yksityisomistus

Asemakaavahistoria

1968 asemakaavan muutos 136

1931 asemakaava 1

Rakennusluvut

1948

Rakennuslupatunnus: Ei tiedossa

Toimenpide: Uudisrakennus (asuinrakennus)

Lupa myönnetty: 4.5.1948

Hakija: Hannes Sohlberg

Suunnittelija: E. Ikonen

Piirustukset: Pääpiirustukset: pohja- ja asuinkerros, ullakkokerros, pihasisu, julkisivu ja leikkaus

1955

Rakennuslupatunnus: Ei tiedossa

Toimenpide: Talousrakennus, muutos

Lupa myönnetty: Ei tiedossa

Hakija: Auton asentaja Hannes Sohlberg ja Maire Sohlberg

Suunnittelija: Aarne Kohola

Piirustukset: Pohja, julkisivut, leikkaus, asemapiirros

1964

Rakennuslupatunnus: -

Toimenpide: Talousrakennus, autosuojan laajennus

Lupa myönnetty: 20.2.1961/loppukatselmus 1964

Hakija: Hannes Sohlberg

Suunnittelija: P. Rekula

Piirustukset: Pohja, 2 julkisivua, leikkaus ja asemapiirros

1996

Rakennuslupatunnus: Ei tiedossa.

Toimenpide: Lupa harjoittaa piharakennuksessa korjaamotoimintaan liittyvää myymälätoimintaa

Lupa myönnetty: Tilapäinen lupa vuoteen 2001, 4.9.1996

Hakija: Harri Holmberg

Suunnittelija: -

Piirustukset: Kopio alkuperäispiirustuksista

1996

Rakennuslupatunnus: 34.96

Toimenpide: Lupa tilapäisesti käyttää piharakennusta korjaamo-myymlänä. Piharakennusta on aikaisemmin käytetty autokorjaamona. Käyttötarkoituksen muutos ei aiheuta muutoksia julkisivuihin.

Lupa myönnetty: 4.9.1996

Hakija: Harri Holmberg

Suunnittelija: -

Piirustukset: Asemapiirroksia, lisäksi tonttiasiakirjoja ja hallinto-oikeuden päätöksiä

⁴⁴ Tiedot perustuvat Lohjan kaupunginarkiston rakennuslupiin ellei toisin ole mainittu.

⁴⁵ Ockenström 2008, 41.

Arkkitehtuuri

Tontilla on kaksi rakennusta. Karnaistenkadun varrella, tontin länsilaidassa on asuinrakennus, piharakennus on sijoitettu tontin sisäosaan, koillis-kulmaan.

Asuinrakennuksen arkkitehtuuri on mukaelma rintamamiestaloa ja se on tyypillinen ajalleen. Piharakennuksen arkkitehtuuri korostaa sen funktiota hyötyrakennuksena.

Asuinrakennus on puolitoistakerroksinen, satulakattoinen pientalo. Talossa on ollut kaksi asuntoa, joista toinen on sijainnut ullakkokerroksessa. Satulakatto on lupapiirustuksissa tiilikatteinen, mutta ilmeisesti toteutettiin peltikatteisena. Katolla on savupiippu. Rakennus on puurakenteinen, sokkeli on betonia. Julkisivun verhoilulaudoitukset on pystyrimainen. Nykyinen väri on vaaleanharmaa, kulma- ja ikkunalaudoitukset ovat valkoiseksi maalattuja. Betonisokkeli on maalattu harmahtavan siniseksi.

Rakennuksen ikkunat ovat ensimmäisen kerroksen tasalla neliömäisiä ja sisäpihan puolella pienikokoisia. Ullakko- ja kellarikerroksen ikkunat ovat länsi- ja itäjulkisivussa nauhamaisia. Ne ovat alun perin olleet kaksiruutuisia. Rakennuksen päädyissä ullakkokerroksen ikkunakoko on lähempänä ensimmäisen kerroksen ikkunoita.

Pääsisäänkäynti on pihalta, rakennuksen itäisivulta. Sisäänkäynnin edessä on ollut leveä porras, jonka askelmat ovat olleet kulmista pyöristettyjä. Portaat ovat johtaneet kolmelle sisäänkäynnille, joita on erottanut toisistaan kapeat ikkuna-osat. Sisäänkäyntien yllä on ollut kattolippa.

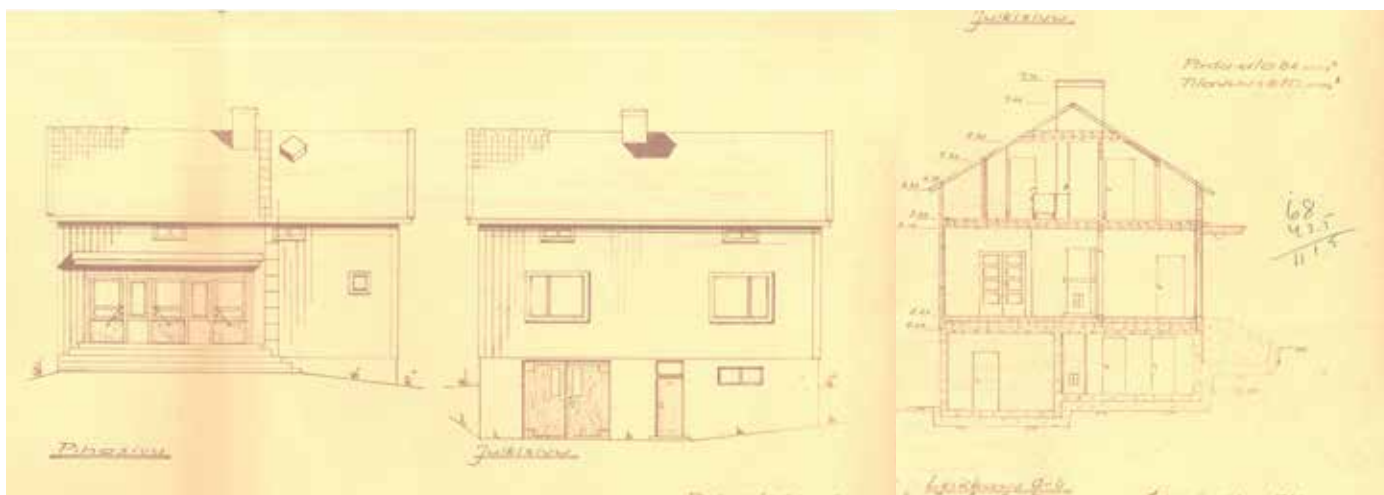
Jo 1950-luvun ilmakuvissa esiintyvä piharakennus on sahakattoinen, kahitiilinen rakennus. Sen

rakenteet ovat betonia, sokkeli ja alapohja ovat maanvaraista betonia. Sen katto on harmaata, ilmeisesti asuinrakennuksen kattoa vastaavaa peltiä. Länsijulkisivussa pihalle päin on kolme isoa puista pariovea, joiden yläosat koostuvat ikkunoista. Alkuperäinen rakennus on ollut L-kirjaimen muotoinen, mutta muutettu neliömäiseksi 1960-luvun alussa, jolloin rakennukselle on haettu rakennuslupaa ensimmäistä kertaa. Molemmilla sivuilla on kapeat, suorakaiteen muotoiset ikkunat. Eteläisivulla on lisäksi ollut sisäänkäynti, jonka päällä on ollut pieni katos.

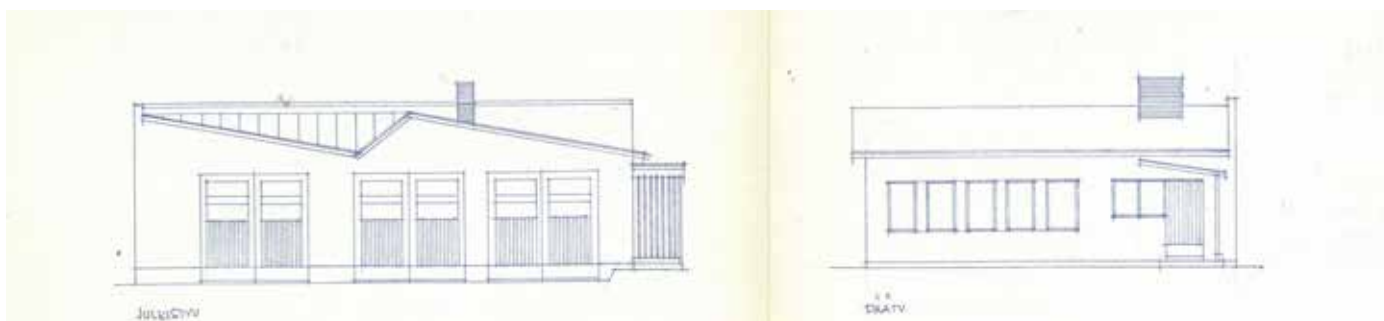
Säilyneisyys

Rakennus on katujulkisivultaan hyvin säilynyt, pihanpuoleisessa julkisivussa on huomattavia muutoksia. Nykyisin rakennuksessa on saumattu peltikatto, joka on ilmeisesti alkuperäinen. Kaikki ikkunat on vaihdettu alumiini-ikkunoiksi, jolloin puitejako on muuttunut pieniruutuisemmaksi. Länsijulkisivun sokkelikerrokseen on tehty muutoksia: pariovi on poistettu ja sen tilalla on nyt yksi ovi, julkisivun keskellä ollut ovi on poistettu ja maan pinnan taso tältä kohdin nostettu. Kellaritasoon johtaa talon kulmasta uudet metallitikkaat. Pihan puolella itäjulkisivun sisäänkäyntiä on muutettu uusimalla ovet ja sulkeamalla niiden välissä sijainneet ikkunat, muuttamalla sisäänkäyntien yläpuolinen katos satulakattoiseksi, jatkamalla katosta idemmäs ja laajentamalla porras terassiksi, jossa on lautavuoratut laidat ja kulku pohjoispuolelta.

Piharakennukseen ei ole tehty huomattavia muutoksia sitten 1960-luvun. Piippu ja eteläjulkisivun sisäänkäyntikatos on purettu.

Karnaistenkatu 19 alkuperäinen rakennuslupapiirustus. LKA.

Talousrakennusta laajennettiin 1960-luvun alussa L-muotoisesta suorakulmaiseksi. Lupapiirustus on päivätty 26.11.1960, suunnittelijana on P. Rekula. LKA.

Karnaistenkatu 19 sijaitsee korttelin 12 länsireunalla, muiden matalaa rakennuskantaa edustavien rakennusten välissä.

Karnaistenkatu 19 sijaitsee korttelin 12 länsireunalla, muiden matalaa rakennuskantaa edustavien rakennusten välissä.

Piharakennuksen nykyasu on pääosin 1960-luvulta.

Johtopäätökset

Tämän työn tarkastelualue on Amerikankadun osuus Laurinkadun ja Karnaistenkadun välillä, erityisesti korttelin 12 kuusi asuintaloa.

Birger Brunilan laatimassa asemakaavassa Laurinkadun ja Karnaistenkadun varteen oli sijoitettu korkeampia nelikerroksisia asuin- ja liikerakennuksia, niin, että korttelin kulmat olivat umpimaisia. Pääkatujen varteen sijoittuvien korkeampien rakennusten väliin hän oli sijoittanut pientaloja. Kaikki rakennukset olivat kaupunkimaisesti kadun varressa (korttelissa 12 yhtä lukuunottamatta) ja korttelin sisälle muodostui piha-alue. Etelänpuoleisen korttelin 11 rakenne oli vastaava.

1950-luvun loppuun mennessä Brunilan kaavan mukaan toteutui neljä rakennusta: kolme pienempää asuinrakennusta Amerikankadun varrelle (2a, 4 ja 6) sekä pohjaratkaisultaan L-kirjaimen muotoinen nelikerroksinen kerrostalo Amerikankadun ja Laurinkadun kulmaan. Kerrostaloa korotettiin jo 1940-luvulla kahdella kerroksella, mikä muutti sen mittakaavaa oleellisesti suhteessa Brunilan pyrkimykseen muodostaa yhtenäistä kaupunkikuvaa. Karnaistenkadun varsi ei rakentunut Brunilan asemakaavan mukaan umpikulmaisina nelikerroksisina kerrostaloina. 1940-luvulla sinne rakennettiin kaksi selvitysalueeseen kuuluvaa puolitoistakerroksista ajalleen tyypillistä, puurakenteista omakotitaloa.

Voimassa olevassa vuoden 1968 asemakaavassa Amerikankadun ja Karnaistenkadun tonteille on osoitettu rakennuspaikat kaksi ja puoli sekä kolmikerroksisille asuinkerrostaloille, joita ei ole toteutettu. Korttelin kaakkois- ja luoteiskulmat varattiin liike- ja asuinkerrostaloille ja pohjoinen osa korttelia virastokäyttöön. Vain virastorakentaminen on toteutunut ja jalostunut nykymuotoonsa myöhempien asemakaavan muutosten myötä. Korttelin 12 rakennusvaiheet 1960-luvulta nykypäivään ja aikaisempaa massiivisempi rakentaminen ovat sen nykytilan leimaa-antavin piirre.

Amerikankadun etelänpuoleisen korttelin 11 toteutuneisuus poikkeaa täysin Brunilan kaavan ideoista. Tämän työn kohteena olevan katuosuuden kaupunkikuva ei ole toteutunut Brunilan kaavan mukaisena muuta kuin kadun pohjoispuolella sijaitsevien rakennusten Amerikankatu 2a, 4 ja 6 osalta. Ne muodostavat eräänlaisen fragmentin kaupunkirakenteessa. Amerikankadun etelälaita 2000-luvulla rakennettuine asuinkerrostaloineen ei tukeudu Brunilan idoihin. Laurinkadun kulmataloa, joka periaatteessa noudattaa Brunilan ajatusmaailmaa, on korotettu niin merkittävästi, että sen mittakaava on muuttunut. Karnaistenkadun puoli on rakentunut matalampana ja korttelirakenne on avoimempi kuin Brunilan esittämä.

Korttelia 12 ympäröivä katuverkko on Brunilan asemakaavan mukainen. Sen sijaan hänen ajatuksensa korttelin sisälle kätkeytyvästä piha-alueesta ei ole toteutunut muuta kuin Amerikankadun varressa sijaitsevien pientalojen osalta.

Kohdealueen viiden pientalon inventointi osoitti, että ne ovat nykyasussaan lähellä alkuperäistä suunnitteluratkaisuaan. 1950-luvulla rakennetut omakotitalot ovat ajalleen tyypillisiä puolitoistakerroksisia satulakattoisia pientaloja, jotka Lohjan rakentamistavalle tyypillisesti sijaitsevat vehreällä puutarhantontilla.⁴⁶ Amerikankatu 2:n, Karnaistenkatu 19:sta ja Amerikankatu 4:n rakennusten rakennustaiteellinen merkitys yksittäisinä rakennuksina on vähäinen.

Amerikankatu 6 edustaa harkittua modernismia ja se on paikallishistoriallisesti merkittävän henkilön, Sigurd Hartmannin, rakennuttama. Sen arvo on tunnistettu useammassa selvityksessä ja huomioitu myös kaavoituksessa suojelumerkinnällä.

Amerikankatu 2a:n kulttuurihistoriallinen merkitys liittyy ennen kaikkea rakennuksen typologiaan. Kaksikerroksinen, rapattu, puurakenteinen pienkerrostalo 1930-luvulta edustaa Brunilan kaavan mukaista rakentamista. Rakennuksen arkkitehtiuri on arkista ja aikaansa nähden jopa vanhahtavaa.

⁴⁶ Ockenström 2009, 31–33.

Lähteet

Arkistolähteet

Lohjan kaupunginarkisto (LKA)
Rakennuslupa-asiakirjat liitteineen

Lohjan kaupunki
Asemakaavat
Historiallisia valokuvia
Historiallisia ilmakuvia

Lohjan museo
Historiallisia valokuvia

Painamattomat lähteet

Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo, 7.11.2016. *L64 Amerikankatu, 2. kaupunginosa Ahtsalmi korttelin 12 tonttien 1, 8, 17, 22 ja 23 asemakaavan muutos, kaavamuutoksen vireille tulo ja valmisteluvaiheen kuuleminen.*

Painetut lähteet

Brunila, Birger, 1930. Lohjan kauppalan asemakaava. *Arkkitehti*-lehti 9/1930, 146.

Finell, Matti, 1939. Kohde-esittelyt. *Arkkitehti*-lehti 5–6/1939, 79–82.

Länsi-Uusimaa, päivämätön (2007?). Lohjan keskustan arvoalueet inventointiin.

Ockenström, Katariina, 2008. *Lohjan keskustan rakennusinventointi 2007*. Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus. http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteripor-taali/raportti/read/asp/hae_liite.aspx?id=112555&ttttyp-pi=pdf&kansio_id=444

Ockenström, Katariina 2009. Arkkitehtuuri osana Lohjalaista maisemaa. Teoksessa Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus (toim.), *Lohjan arkkitehtuuripoliittinen ohjelma*, 31–38.

Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus ja Lohjan museo, 2007. *Lohjan rakennetun ympäristön inventointiluettelo*.

Lohjan museo, 1990. *Lohjan kaupungin rakennetun ympäristön inventointiluettelo*. Lohjan museon tutkimuksia 1/1990. http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteripor-taali/raportti/read/asp/hae_liite.aspx?id=112542&ttttyp-pi=pdf&kansio_id=444

Rakennuskulttuurin inventointi lohjalla 1982–1983. Väliraportti 29.3.1983. http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteripor-taali/raportti/read/asp/hae_liite.aspx?id=112576&ttttyp-pi=pdf&kansio_id=444

Suomalaisten teknikkojen seuran nimikirja 1896–1936. Helsinki: K. F. Puromiehen Kirjapaino O.Y.

Suomen rakennusmestariiliiton matrikkeli III 1954. Suomen rakennusmestariiliiton matrikkeli. Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy.

Suomen korkeakouluinsinöörit ja arkkitehdit 1956. STS:n ja TFIF:n julkaisema matrikkeli. Helsinki: Sanoma Oy.

Suomen korkeakouluinsinöörit ja arkkitehdit 1965. STS:n ja TFIF:n julkaisema matrikkeli. Helsinki: Sanoma Oy.

Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit 1982. STS:n ja TFIF:n julkaisema matrikkeli. Helsinki: Sanoma Oy.

Verkkolähteet

Lohjan karttapalvelu
<https://karttapalvelu.lohja.fi/>
Haettu 14.3.2017

Koskinen, Tuulikki, 2003. Brunila, Birger. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–
Haettu 24.3.2017
<http://www.kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henki-lo/3157>

Birger Brunilan arkkitehtiesittely Arkkitehtuurimuseon verkkosivuilla
Haettu 24.3.2017
<http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=3122>

Marius af Schulténin arkkitehtiesittely Arkkitehtuurimuseon verkkosivuilla
Haettu 30.3.2017
<http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=3872>

Matti Finellin rakennukset korttelit.fi:ssä
Haettu 30.3.2017
<http://www.korttelit.fi/arkkitehti.php/id/158>

Suullisia tietoja ovat antaneet

Ilkka Sippola, rakennuksen Amerikankatu 6 omistaja. Suullinen tiedonanto 30.3.2017.

Kalevi Kasala, rakennuksen Amerikankatu 2a omistaja. Suullinen tiedonanto 30.3.2017.

Maija ja Ismo Ronkainen, rakennuksen Amerikankatu 4 omistajat. Suullinen tiedonanto 30.3.2017.

ark-byroo

Arkkitehtitoimisto ark-byroo Oy

Kustaankatu 3, 00500 Helsinki

www.arkbyroo.fi

info@arkbyroo.fi

010 2350 566